

Populizam Živog zida: analiza retorike Ivana Vilibora Sinčića

Čačija, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:999270>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Petra Čačija

POPULIZAM ŽIVOG ZIDA: ANALIZA RETORIKE IVANA
VILIBORA SINČIĆA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2016.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

POPULIZAM ŽIVOG ZIDA: ANALIZA RETORIKE IVANA
VILIBORA SINČIĆA

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Marijana Grbeša-Zenzerović

Studentica: Petra Čaćija

Zagreb
rujan, 2016.

Izjavljujem da sam diplomski rad „Populizam Živog zida – analiza retorike Ivana Vilibora Sinčića“, koji sam predala na ocjenu mentorici doc. dr. sc. Marijani Grbeša-Zenzerović, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16.-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Petra Čaćija

SADRŽAJ RADA

1. UVOD	1
2. RAZVOJ ŽIVOG ZIDA I DRUŠTVENO-POLITIČKI KONTEKST	2
2.1. O Ivanu Viliboru Sinčiću.....	4
3. TEORIJSKI OKVIR POPULIZMA	4
3.1. Dvojna priroda populizma.....	8
3.2. Tipovi populizma.....	11
3.3. Povijest populizma.....	11
3.4. Populizam i demokracija.....	12
3.5. Populizam u Hrvatskoj.....	14
3.6. Povijest znanstvenog bavljenja.....	16
4. O ISTRAŽIVANJU	17
4.1. Cilj i zadaće istraživanja.....	17
4.2. Istraživačka pitanja.....	17
4.3. Metoda istraživanja.....	18
4.4. Uzorak.....	19
4.5. Znanstvena relevantnost istraživanja.....	19
5. ANALIZA	20
5.1. Referiranje na ljude.....	21
5.2. Anti-elitizam.....	23
5.3. ‘Opasni drugi’.....	24
5.4. ‘Prazni izrazi’.....	26
5.5. Ostale karakteristike populizma.....	28
5.6. Vlastiti opis i opis Živog zida.....	30
5.7. Ovrhe, Ovršni zakon i deložacije.....	32
6. ZAKLJUČAK	34
7. POPIS LITERATURE	37

PRILOZI.....	39
SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI.....	41

UVOD

Još od 2011. godine i prosvjeda 'Saveza za promjene' ispred sjedišta hrvatske Vlade, možemo govoriti o ulasku novih i ponešto drukčijih političkih aktera na hrvatsku političku scenu, obilježenu već uhodanim rivalstvom između dviju najvećih stranaka. SDP i HDZ, koji još uvijek odražavaju podjelu hrvatskog naroda iz doba II. svjetskog rata, snažne su političke stranke čija je gotovo izjednačena podrška na mnogim izborima samo zrcalni odraz duboke dihotomne podjele društva na 'lijeve' i 'desne'. U takvom okruženju, gdje ovako i onako jaki antagonizam konstantno biva potpirivan putem medija, bilo je iluzorno očekivati da će jedna ideološki neopredijeljena stranka moći okupirati pažnju građana. Kriza u kojoj je u tom trenutku bilo cjelokupno društvo očito je bila suficijentna da se povijesne ideološke podjele ostave po strani i u obzir uzme sasvim jedan novi akter - akter koji brine za malog čovjeka, bori se protiv interesa megalomanskih korporacija te prezire bankarski sustav koji stvara moderno roblje - ljude lišene financijske slobode. Već iz navedenog možemo posumnjati da se možebitno radi o populističkoj stranci koja se vodi željom da hrvatskim građanima ponudi svojevrsnu 'treću opciju', opciju koja ističe svoju autentičnost i različitost u odnosu na postojeće dvije opcije – SDP i HDZ. Kako su općenito 'treće opcije' relativno strani pojam u hrvatskoj političkoj stvarnosti, a samim time i istinske populističke stranke, smatrala sam bitnim na primjeru Živog zida prikazati glavne karakteristike populizma, njegove zamke jednako kao i dobre strane, i dati uvid u prakticiranje populizma kako bi se on lakše prepoznao. Prepoznavanje populizma držim iznimno bitnom odrednicom koja uvjetuje razboritu i savjesnu izbornu odluku, a u doba informacijske zagušenosti, medijskog okrupnjavanja i sve manje stvarnog medijskog pluralizma još je više bitno izbornu odluku moći donijeti samostalno.

S obzirom na to da se populizam manifestira na različite načine ovisno o društveno-političkom kontekstu zemlje u kojoj nastaje, moja želja je bila iskoristiti pojavu i prisutnost Živog zida kao izvrsnu priliku za analiziranje populizma općenito kao i za analiziranje lijevog populizma s obzirom na značajnu usmjerenost Živog zida prema bankama i financijskim elitama, ali i za promišljanje o svojevrsnoj krizi demokracije koja je trenutno u Hrvatskoj. Tako sam i sam rad započela kratkim upoznavanjem sa Živim Zidom i Ivanom Viliborom Sinčićem, glavnim akterima ovog diplomskog rada. Pozadinsko znanje o Živom zidu samo po sebi nije dovoljno, jer je posebice za populizam, uvijek veoma bitan društveno-politički kontekst koji uglavnom

uvjetuje nastanak takvih stranaka. Upravo zato, kratko sam se osvrnula na glavne društvene i političke probleme te potom prešla na objašnjavanje populizma kao fenomena, koje bi zbog raznolikih pristupa i teza koje teoretičari zastupaju moglo zauzeti mnogo više stranica no što je dozvoljeno jednom diplomskom radu. Teorijski pravci, definicije, mišljenja suprotstavljenih tabora izneseni su koliko toliko sažeto kako se ovaj rad ne bi pretvorio u diskutiranje o većoj točnosti jednih definicija u odnosu na druge. Kako je razvitak populističkih stranaka uvjetovan oblikom vlasti u pojedinoj zemlji, bilo je potrebno ukratko objasniti i demokraciju, razliku između populizma i demokracije, te pojam predstavničke demokracije koja je ključna za razvoj današnjih populističkih stranaka. S obzirom na to da su populisti kao takvi još u doba Rimske republike imali slične ciljeve kao oni današnji, u kratkim crtama predstavila najvažnije crtice iz povijesti populizma, iako je i sama povijest populizma mnogo opširnija od onoga što će ovdje biti predstavljeno. Praktični dio rada započinjem predstavljajući ciljeve i zadaća ovog istraživanja, korištene metode, uzorka i znanstvenog doprinosa ovog rada. Sama srž ovog rada odnosi se na analizu sadržaja retorike Ivana Vilibora Sinčića pa su podaci iz analize te njihova interpretacija predstavljeni u središnjem dijelu. Osim kvantitativne analize podataka, u radu sam se osvrnula i na retoriku kojom Ivan Vilibor Sinčić opisuje sebe i Živi zid te jedno poglavlje posvetila kategoriji 'Ovrhe, deložacije i Ovršni zakon' s obzirom na to da čine okosnicu njegove retorike i 'ideologije'.

RAZVOJ ŽIVOG ZIDA I DRUŠTVENO-POLITIČKI KONTEKST

U lipnju 2011. godine, zbog nezadovoljstva politikom koju provodi HDZ-ova vlada na čelu s Jadrankom Kosor, stranka 'Savez za promjene' predvođena Ivanom Pernarom organizirala je prosvjede na Markovu trgu koji su, u tada relativno pasivnoj društvenoj atmosferi, izazvali jak odjek u javnosti. Savez za promjene 2014. godine mijenja naziv u Živi zid, a na čelo dolazi Ivan Vilibor Sinčić koji od Ivana Pernara preuzima ulogu remetilačkog faktora u hrvatskoj političkoj javnosti. Njegova važnost raste netom nakon toga, kada je prikupljeno preko 10 000 potpisa potrebnih za predavanje kandidature za predsjednika Republike Hrvatske. Iako i dalje relativno nepoznat, što zbog 'medijske blokade' što zbog inzistiranja na minimalno plaćenju izbornoj kampanji, društvene mreže i izborne debate iskoristio je na najbolji mogući način i prometnuo se u bitnu političku osobu. Osobu koja je u veoma kratkom roku, s minimalnim ulaganjem u

oglašavanje, postigla veliki uspjeh osvojivši 16,4% u prvom krugu predsjedničkih izbora (Lalić i Grbeša, 2015: 49). Kako su prva dva mjesta zauzeli Ivo Josipović (38.5%) i Kolinda Grabar-Kitarović (37.2%), kao predstavnici tradicionalno najvećih stranka u Hrvatskoj, tako velika podrška političkom autsajderu govorila je da hrvatsko biračko tijelo vapi za novim licima i tako dugo očekivanim promjenama. Vapila je za trećom silom. A Sinčić i Živi Zid bili su upravo to, treća sila snažne anti-establišment retorike, sila koja u dugogodišnjoj društvenoj-ekonomskoj krizi napokon prigrbljuje malog, financijski i psihički osiromašenog čovjeka. Živi zid sebe definira na idući način:

"Živi zid je aktivističko-politički pokret i stranka koja okuplja sve društvene slojeve i grupe koje su spremne iza sebe ostaviti ideološke podjele i svu snagu usmjeriti na rješavanje temeljnih društvenih problema, problema koji su ugrozili egzistenciju velike većine hrvatskih građana. Živi zid na političkom prostoru ne spada niti u lijevi niti u desni spektar nego pokušava konkretnim djelovanjem pokazati da političke elite uništavaju državu i građane i da je jedina ispravna podjela ona na osiromašene građane i političku i ekonomsku kvazielitu."¹

Sve to odvijalo se u kontekstu dugogodišnje ekonomske krize koja je degradirala društvo na svim razinama pa možemo govoriti kako se radilo o sveopćoj društvenoj, ekonomskoj i na koncu, političkoj krizi. Takva je situacija plodno tlo za razvoj populističkih stranaka koje svoju podršku crpe iz osiromašenih slojeva društva koji se na bilo koji način osjećaju prevareno i izdano, a u sveopćoj krizi takvih je mnogo. Kao da već preduga kriza nije dovoljna za privlačenje nezadovoljnih građana, pojavio se problem kredita u švicarskim francima koji je za predstavnike Živog zida bio idealna prilika i svojevrsna platforma za iznošenje temeljnih stranačkih stavova i postulata. Banke, kao jedan od mogućih neprijatelja lijevog populizma, glavni su neprijatelj Živog zida i krivac za stanje u kojem se društvo nalazi. Njihovi glavni pomoćnici dobro su poznate etablirane stranke koje po pitanju poslovanja Hrvatske narodne banke ne čine ništa korisno za 'malog čovjeka' već dopuštaju uništenje naroda, istog onog koji ih je izabrao. Monetarna politika, bankari i hrvatska politička elita, tako su se iskristalizirali kao temeljne kategorije koje zahtijevaju hitne promjene čiji popravak može pružiti samo istinski predstavnik hrvatskog naroda, što je prema mišljenju Živog zida samo i jedino Živi zid.

¹ Preuzeto s: <http://www.zivizid.hr/> (13.06.2016.)

O Ivanu Viliboru Sinčiću

Ivan Vilibor Sinčić rođen je u Karlovcu 28. kolovoza 1990. godine. Predsjednik je Živog zida, hrvatski saborski zastupnik, politički aktivist, a krajem 2014. godine bio je kandidat za predsjednika Republike Hrvatske, nakon čega je skupa sa Živim zidom postao prepoznatljiv među širom javnošću. U prvom krugu predsjedničkih izbora osvojio je 293.562 glasova, odnosno 16,4 posto svih važećih glasova, što se kasnije pokazalo dobrim kapitalom za rast Živog zida kao stranke.

Dopredsjednik je Udruge za zaštitu i pomoć žrtvama deložacija "Stop deložacijama", a usko je povezan i s udrugom Živi zid koja se u medijima navodi kao organizator prikupljanja potpisa za kandidaturu Ivana Vilibora Sinčića za Predsjednika RH. Kao aktivist udruge Živi zid pet je puta bio uhićen, a sam sebe definira kao 'narodnog prosvjetitelja'. Osim njegovog političkog angažmana, student je na zagrebačkom FER-u, no zbog političkih obveza njegov studentski status trenutno je u mirovanju.²

TEORIJSKI OKVIR POPULIZMA

Iako među teoretičarima postoje mnoga razilaženja već u samom pogledu prirode populizma, populizma kao ideologije ili populizma kao političkog stila, jedno je sigurno - riječ populizam dolazi od latinske riječi *populus* koja označava "narod, ideologiju, pokret i politiku koji se pozivaju na narod" (Milardović, 2004: 13). Cijeli niz različitih definicija, iako u svojoj suštini veoma sličnih, pokušalo je opisati populizam, a njihovu srž najčešće čini podjela svijeta na 'Dobro' i 'Zlo', gdje 'obični ljudi' predstavljaju dobro, a elite zlo (Hawkins, 2010, cit. prema Rooduijn i Akkerman, 2015:2). Najpoznatija takva definicija potječe od nizozemskog politologa Casa Muddea koji populizam definira kao *thin centered* ideologiju³ koja društvo dijeli na dvije antagonističke grupe, običan narod i korumpiranu elitu, i prema kojoj bi politika trebala biti izraz volje naroda (Mudde, 2004: 543, cit. prema Šalaj, 2012: 25). Populisti tako svoj legitimitet crpe iz činjenice da progovaraju u interesu naroda i izražavaju njegovu volju, a ne volju pojedinih

² Preuzeto s hr.wikipedia.org (29.07.2016.)

³ Ideologija koja ne postoji u čistoj formi već je uvijek pronalazimo kombiniranu s drugim ideologijama (Mudde i Kaltwasser, 2011: 5, cit. prema Moffit i Tormey, 2014: 384).

društvenih skupina kao što je primjerice ekonomska klasa (Canovan, 1999: 4). Wolkenstein (2015: 112) također navodi kako se populizam zasniva na antagonističkom odnosu između dviju grupa i pritom se uvijek referira na ljude koje tretira kao homogenu skupinu, dok s druge strane antagonizira elite definirane u okviru ekonomskih, političkih i kulturnih elita. Veoma slično, Albertazzi i McDonnell naglašavaju antagonizam između jedinstvenog i moralnog naroda te elita i 'opasnih drugih' koji zajedničkim snagama suverenom narodu oduzimaju (ili pokušavaju) oduzeti njegova prava i vrijednosti' (Albertazzi i McDonnell, 2008: 3, cit. prema Šalaj, 2012: 25). Elite se smatraju nekompetentnima, sebičnima, korumpiranima i neresponzivnima za potrebe naroda (Rooduijn i Akkerman, 2015: 2), a populistički pokreti podrazumijevaju neku vrstu revolta upravo protiv takvih struktura moći u ime naroda, što u demokratskim sustavima uglavnom znači napad na etablirane političke stranke (Haider, 1995: 104, cit. prema Canovan, 1999: 3). Poput njih, i Margaret Canovan se oslanja na antagonističku narav populizma te navodi da je populizam pokret koji ističe narod nasuprot etabliranim strukturama moći i dominantnim idejama i vrijednostima u društvu. Ona nadodaje kako se populisti ne protive samo moćnicima već i samim elitističkim vrijednostima pa su negativno usmjereni i protiv onih koji kreiraju mišljenja i 'zdrav razum' ljudi – obrazovnog sustava te medija (Canovan, 1999: 3). Obračanje ljudima (*people-centrism*) i tretiranje tih ljudi kao homogene skupine te antagonistički odnos između nevinih ljudi te korumpirane dominirajuće elite (*anti-elitism*) dva su konstitutivna elementa populističke ideologije (Gerodimos, 2015: 610; Rooduijn i Akkerman, 2015: 2).

Jansen se pak odmiče od antagonističkog odnosa između naroda i elita te populizam vidi kao "oblik političke mobilizacije koji pokušava mobilizirati marginalizirane sektore društva i od njih stvoriti političku snagu, koristeći se pritom nacionalističkom i protuintelektualnom retorikom koja veliča obične ljude" (Jansen, 2011: 75 cit. prema Šalaj, 2012: 26). Rooduijn i Akkerman (2015: 1) navode kako populisti glorificiraju generalnu kategoriju ljudi, 'dobre ljude', a u različitim tipovima populizma narod ili njegovi dijelovi pojavljuju se kao akteri: u ruskom narodnjaštvu subjekt populizma su seljaštvo i dijelovi konzervativne inteligencije; u američkom populizmu agrarnog tipa narod predstavljaju farmeri, a u argentinskom peronističkom tipu populizma to su donji društveni radni slojevi (Milardović, 2004: 14). Kako Milardović (2004: 15-22) nadalje i navodi, populističko je svako socijalno i političko djelovanje koje se poziva na 'narod' i koje staje u obranu interesa 'malog čovjeka' pa populizam možemo definirati kao masovni pokret isključivo donjih, nižih društvenih klasa protiv modernizacije, krupnog kapitala,

globalizacije,... Populisti smatraju da se donošenje odluka udaljilo od onoga što 'obični ljudi' smatraju bitnim i to je označeno velikim propustom – glavni cilj političara trebalo bi biti oslušivanje naroda i 'prevođenje' onoga što oni smatraju bitnim u *policy* odluke (Rooduijn i Akkerman, 2015: 2). Narod se prema populističkom shvaćanju smatra homogenom skupinom bez klasnih razlika, političkih preferenci, individualnih problema - u pitanju je jednostavan i pošten narod kojeg su prevarile korumpirane elite. Također, populističko referiranje na 'ljude' nikada ne smjera ka integraciji svih ljudi kao cjeline, već se samo odnosi na 'dobre ljude' (Abts, Rummens 2007: 418). Nastavno na to, Abts i Rummens (2007: 407) navode kako populistički koriste direktni, zdravorazumski jezik koji je privlačan ljudima, istovremeno zanemarujući intelektualizam elita i nudeći jednostavna rješenja za kompleksne probleme. Bitno je spomenuti da među biračima koji svoj glas daju populističkim strankama, ima velik broj slabije obrazovanih, što je još jedan od razloga korištenja jednostavnijeg jezika i izbjegavanja intelektualne retorike (Spruyt, Keppens, Droogenbroeck, 2016: 339).

Osim naroda, drugi bitan faktor su elite optužene za reprezentiranje samo njihovih interesa koji su na određen način otuđeni od stvarnih interesa, vrijednosti i mišljenja 'običnog' čovjeka (Abts, Rummens, 2007: 408). No, problem iz populističke perspektive nisu samo elite već i institucije. Kako bi se narod spasio od korupcije i sustavnog uništavanja od strane političkih i intelektualnih elita, potrebno je demokraciju provoditi onako kako ju shvaćaju populistički - kao neposrednu i direktnu vladavinu naroda. To mogu ostvariti samo napadom na institucije koje zapravo stoje kao ograda između građana i direktnog sudjelovanja u donošenju odluka. Populizam se tumači kao masovni prosvjedni pokret naroda protiv društvenog i političkog sustava. No, iako je pojava populizma karakteristična za situacije ekonomske ili političke krize, kada su snažni trendovi gubitka povjerenja u institucije i političke stranke, ono što razlikuje populizam od jednostavnog političkog nezadovoljstva je to što populizam ostaje 'politikom nade', nade da će obični ljudi, zdravi razum i političari koji progovaraju za njih, pronaći rješenja koje političke stranke i elite nisu pronašli (Spruyt, Keppens, Droogenbroeck, 2016: 337). U sociopsihološkom smislu često se pojavljuje kao izraz političkog otuđenja, osobne marginalnosti, želje za autoritarnim vođenjem te nepovjerenja u velike institucije (Milardović, 2004: 21). One su smetnja koja omogućuje korupciju i manipuliranje odlukama građana, dopuštajući političarima da se umiješaju u donošenje odluka kako bi ostvarili partikularne interese.

"Populizam se u literaturi vrlo često dovodi u vezu s antiintelektualizmom i protuelitizmom, iako populizam kao društveno djelovanje ili stupanje masa na političku scenu ne može sam obaviti svoju povijesnu misiju bez izdvajanja jednog dijela populističke strukture, odnosno bez elite. Postoji obostrani ali iracionalni strah elita od njima neprijateljski nastrojenog populizma, i emocionalna odbojnost i strah od elita i uopće elitizma 'visokog društva' od strane populizma. Dijelovi narodnih masa uvijek imaju potrebu za vodstvom i elitom, iako su elite 'antipod populizma'" (Milardović, 2004: 27).

Osim elita i institucija države, koje su označene glavnim protivnikom naroda, drugi neprijatelj su takozvani 'opasni drugi', čije označavanje kao takvih daje naznake radi li se o desnom ili lijevom populizmu. Populistički pokreti grade sliku neprijatelja, a u tu sliku ulaze svi mehanizmi koji 'prijete' pojedinačnim malim svakodnevnim egzistencijama. Populisti smatraju da je 'mali čovjek' ugrožen od velikih organizacija i korporacija u gospodarstvu i politici, tvornica, velikih banaka, koncerna, državne i privatne birokracije, stranačkih aparata (Milardović, 2004: 22-23). 'Opasni drugi' karakteristični za desni populizam su imigranti te etničke i vjerske manjine, odnosno faktori koji narušavaju nacionalnu homogenost naroda te samim time predstavljaju prijetnju (Šalaj, 2012:29). Osim njih, Europska je unija drugi bitan akter karakterističan za desni populizam: "Odnos između države-nacije i supranacionalne države EU pojavljuje se kao izvor otpora i suprotstavljanja društvenih pokreta i stranaka koje bi se mogle smjestiti u krug desnoga i desnog-radikalnog populizma (Milardović, 2004: 180). S druge strane, lijevi populizam glavnu prijetnju vidi u bankarskoj eliti i bogatim poduzetnicima pa se sukladno tome temelji na pretpostavci da su niže klase eksploatirane od strane bezobzirne kapitalističke elite (Šalaj, 2012: 29; Wolkenstein, 2015: 113). March i Mudde navode slično opisujući lijeve populiste kao one koji političku i financijsku elitu smatraju odgovornima za postojeće ekonomske i političke nejednakosti (Rooduijn i Akkerman, 2015: 4).

No, populizmu kao pojmu ponekad je lakše pristupiti deskriptivno nego dati točnu definiciju, pa tako populizam deskriptivno prepoznamo kao: 1. političko držanje koje zauzima pesimistički stav spram modernizacije; 2. 'ideologiju malih ruralnih ljudi' revoltiranih protiv velikih gospodarskih, industrijskih, bankarskih i političkih sustava; 3. 'ruralni pokret' koji se u trenutku društvenih promjena poziva na tradicionalne vrijednosti; 4. vjeru u dominaciju mišljenja većine i iskušano antiintelektualno i protuelitističko držanje; 5. pokret koji vjeruje u vrijednosti narodne

većine i 'kolektivne tradicije'; 6. ideologiju, mišljenje i stav da je narod uvijek iznad nekog propisanog standarda; 7. političku ideologiju koja izražava politički skepticizam spram parlamentarizma, vjerujući u moć dodatnih 'demokracijskih' instrumenata poput referenduma, te političkog radikalnog pokreta koji s ulice vrši pritisak na parlament; 8. politički masovni pokret koji potporu može imati ne samo u seljačkim masama već i u radničkoj klasi (Milardović, 2004: 16). Urs Altermatt pokušao je populistički sindrom odrediti putem nekoliko sastavnica, a one su iduće: pozivanje na narod; pobuna protiv političkog sustava, elite i velikih gospodarskih i financijskih sustava u svrsi obrane interesa malih ljudi; princip nacionalnog je iznad pojma slobode; idealiziranje romantično prirodnog tipa ruralne zajednice, izražavanje antiintelektualizma te podjela svijeta na dobro i zlo (Altermatt, 1997., cit. prema Milardović, 2004: 21).

U konačnici, možemo reći da populizam počiva na četiri glavne ideje - (1) postojanje dviju homogenih grupa - 'običnih ljudi' i elita; (2) između kojih postoji antagonistička veza; (3) u kojoj su ljudi prikazani kao dobri i vrli; (4) gdje se volja ljudi smatra glavnim izvorom legitimnosti (Spruyt, Keppens, Droogenbroeck, 2016: 336).

Dvojna priroda populizma

Iako navedene definicije daju donekle jasnu sliku o populizmu kao fenomenu, i dalje nije sasvim jasno možemo li populizam smatrati ideologijom⁴ ravnopravnom primjerice liberalizmu ili je on ipak previše nedorečen i raznovrstan u svojim formama i praktičnoj uporabi, do te mjere da ćemo ga ipak definirati samo političkim stilom. S obzirom na to da je jedino zajedničko obilježje različitim populističkim pokretima pozivanje na narod, uz izostanak središnjih vrijednosti i jasnih stavova o mnogim pitanjima kakve imaju razvijene ideologije poput liberalizma, populizam bi prema nekima trebali tretirati kao politički stil (Šalaj, 2012: 26). Centralni je element populizma kao političkog stila referiranje na ljude koji su u isto vrijeme i publika na koju su populistički usmjereni i subjekt kojeg populistički predstavljaju kroz svoje djelovanje. U njihovom su diskursu elite, *establishment* i sistem izvor krize, korupcije i disfunkcionalnosti, u

⁴ Prema Freedenu, ideologija bi trebala između velikog broja političkih ideja izdvajati neke od njih i kombinirati ih čineći tako pojedinu ideologiju. One su svojevrsne konceptualne mape koje građanima olakšavaju snalaženje i predstavljaju most između politike i naroda (Šalaj, 2012: 26).

suprotnosti s ljudima koji su izdani i pokradeni. Uz to, vrlo često negiraju ekspertizu i stručno znanje, slave 'zdravi razum' i korištenje pojednostavljene retorike koja odbacuje intelektualizam elita, a uz to nude jednostavna rješenja za kompleksne probleme inzistirajući na brzim akcijama umjesto 'spore' politike pregovaranja i dogovaranja. Njihov diskurs karakterizira i korištenje slenga, psovki, izražavanje političkog neposluha te demonstrativno iskazivanje bunta u suprotnosti s racionalnošću i tehnokratskim diskursom (Moffitt i Tormey, 2014: 391-392; Šalaj, 2012: 26). Za populistički diskurs karakteristično je i korištenje 'praznih izraza' koje Laclau definira kao 'prazne izraze' riječi, ideje ili fraze koje su varljive utoliko što za različite ljude različitih ideoloških pogleda mogu značiti potpuno različite stvari. Najpoznatiji primjeri su riječi poput prava, jednakosti i slobode (Laclau, 2005., cit. prema Grbeša i Šalaj, 2016: 9). Osim toga, za populiste je karakteristično korištenje tehnika privatizacije među kojima Holtz-Bacha definira njih četiri: 'humanizacija' (karakterizira ju pojavljivanje s obitelji u javnosti, referiranje na sport i sve ono zbog čega političari djeluju sličniji 'običnim ljudima'), simplifikacija (usko vezana uz personalizaciju i utjelovljenje političkih programa u osobi) i distrakcija (informacije iz privatnog života političara mogu pridonijeti odvlačenju pozornosti od negativnih događaja), 'emocionalizacija' (pridobivanje simpatija ljudi i stvaranje jake emocionalne veze s njima) i postizanje *celebrity* statusa (kao i zvijezde iz show businessa, i političari imaju mogućnost steći status celebritija zbog čega postaju mnogo atraktivniji glasačima) (Holtz-Bacha, 2004: 49-50, cit. prema Grbeša, 2010: 59). Populistički političari svojevrsni su *celebritiji*, a njihovi nastupi (kao što su primjerice razni protesti) postali su bitni i privlače mnogo više pažnje od tradicionalnog političkog sadržaja (Moffitt i Tormey, 2014: 388). Pokušavaju se okoristiti nepovjerenjem građana prema političarima i njihovom birokratskom žargonu pa se oni s druge strane ističu jednostavnošću, direktnošću, inzistiranju na transparentnosti i izbjegavanju mistifikacije. No, jednostavan i direktan jezik nije dovoljan da bi se nekoga označilo populistom već su za to potrebna i jednostavna rješenja za probleme koji muče 'obične ljude' (Canovan, 1999: 5-6). Jagers i Walgrave primjerice (2007: 322, cit. prema Moffitt i Tormey, 2014: 387) populizam isključivo i definiraju kao politički komunikacijski stil pomoću kojeg se političari referiraju na ljude, a zbog prilagodljivosti populizma i njegove sveprisutnosti u nizu zemalja tijekom raznih povijesnih perioda, neki teoretičari propitkuju postojanje koherentne populističke ideologije i zaključuju kako je populizam zapravo prazan i suviše prilagodljiv - ideologija zahtjeva niz filozofskih i moralnih principa koji ostaju konstantni kroz prostor i vrijeme (Gerodimos, 2015:

608-609).

Druga skupina pak smatra da se populizam može smatrati ideologijom jer postoji skup obilježja koja dijeli većina populističkih pokreta među kojima je najvažnija centralna ideja populizma - antagonistički odnos između dvije homogene skupine: 'mi' (pošteni narod) i 'oni' (korumpirana elita). Populistički pokreti, osim toga, narod vide kao homogeno tijelo zanemarujući bilo kakve individualne potrebe, napadaju institucije predstavničke demokracije, a osim elite protivnike vide u 'opasnim drugima'. S obzirom na navedene karakteristike, možemo reći kako populizam ima jezgru koju dijele svi populistički pokreti, no nedostaju mu dodatne vrijednosti i sadržaji te sveobuhvatni svjetonazor zbog čega ga je najbolje definirati slabo utemeljenom (*thin-centered*) ideologijom (Rooduijn i Akkerman, 2015: 2; Šalaj, 2012: 26-29). Ideje karakteristične za populizam ograničenog su opsega i kompleksnosti ako ih se uspoređuje s 'pravim' ideologijama, a koherencija i međusobna usklađenost glavne su dimenzije 'prave' ideologije zbog kojih bi prema Gerringu populizam ipak trebalo promatrati kao *thin-centered* ideologiju (Mudde, 2014; Gerring, 1997, cit. prema Aslanidis, 2015: 88-89). Neki čak i naglašavaju kako snagu populizma upravo i čine njegova 'kameleonska' narav i moć da se prilagodi pojedinom kontekstu i 'pravim' ideologijama (Mudde i Kaltwasser, 2013; Taggart, 2000, cit. prema Aslanidis, 2015: 89), a nepostojanje velikih vizija i opsežnih ideoloških nacrti, 'svetih' spisa iz kojih populistički mogu crpiti inspiraciju, populističkih ikona i nepostojanje povijesnog kontinuiteta među populističkim pojavnim oblicima samo svjedoče o odsustvu ideološke koherencije (Bale, 2011; Moffit i Tormey, 2014; Stanley 2008; Worsley, 1969, cit. prema Aslanidis, 2015: 89). Bilo koja *thin-centered* ideologija, bila ona feminizam, nacionalizam ili populizam, jednostavno ne mogu dati ekstenzivan skup odgovora na politička pitanja koja zanimaju društvo (Freedon, 1998: 750, cit. prema Aslanidis, 2015: 90). Populisti se fokusiraju samo na određene elemente odnosa između ljudi i elita (Rooduijn i Akkerman, 2015: 2), uglavnom dajući značenje i prioritet samo određenim konceptima političkog diskursa te tako stvaraju ideološke slike pojedinih dijelova političke domene ne obuhvaćajući sve (Abts i Rummens, 2007: 408). Abts i Rummens zaključno navode tri glavna elementa populističke ideologije: a) antagonistički odnos između ljudi i elita, b) pokušaje da se moć vrati u ruke 'običnih ljudi' i osnaži suverenost naroda te c) konceptualiziranje ljudi kao homogenog, ujedinjenog tijela. S obzirom na to, populizam sažeto definiraju kao *thin-centered* ideologiju koja inzistira na suverenoj vladavini ljudi kao homogenog tijela (Abts i Rummens, 2007: 408-409).

Tipovi populizma

Margaret Canovan razlikuje dva dominantna tipa populizma koji imaju nekoliko podtipova. Prvi tip populizma je 'agrarni populizam' s tri podvrste: 1) farmerski radikalizam (npr. People's Party koji je detaljnije predstavljen u idućem poglavlju); 2) seljački/zemljoradnički pokreti u srednjoj i istočnoj Europi; 3) intelektualno agrarni socijalizam (npr. narodnjaštvo u Rusiji koje se odnosilo na skupinu mladih intelektualaca koja je zagovarala interese seljaka). Drugi tip populizma je 'politički populizam' s četiri podtipa: 1) populističke diktature (npr. Juan Peron i peronizam⁵); 2) populistička demokracija (zagovara političko sudjelovanje građana putem instrumenata izravne demokracije, npr. referendum); 3) reakcionarni populizam (temelji se na nesnošljivosti prema određenim manjinskim skupinama, podvrsta koja jača u Europi zadnjih 20 godina); 4) političarski populizam (populizam u kojem se političari pozivaju na 'narod' kako bi zadobili podršku i osvojili vlast). Svih sedam vrsta odlikuje pozivanje na narod i nepovjerenje u elite (Milardović, 2004:16-17; Canovan, 1981., cit. prema Šalaj, 2012:24).

Povijest populizma

Iako se u zadnjih nekoliko desetljeća pojam populizma veže uz jačanje desnih i radikalnih desnih političkih pokreta, izraz populizam je u suvremenoj politici i politologiji označavao lijevi pokret. Krajem 19. stoljeća započinje uporaba pridjeva 'populistički' (prema Milardoviću, pridjev 'populistički' odnosi se na pokret odbijanja koji se poziva na narod te tradicionalne vrijednosti kao što su domovina, priroda, religija, protiv otuđenih velikih struktura države i kapitala (2004: 13-14), a sve zahvaljujući Narodnoj stranci (People's Party) koja je djelovala na području Sjedinjenih Američkih Država i čije se djelovanje tada opisivalo kao populističko. Kao što i samo ime govori, stranka se zalagala za veća prava radnika i seljaka te je kritizirala tadašnji politički sustav koji su optuživali da djeluje u sprezi s korumpiranim političarima i poslovnjacima iz Washingtona i New Yorka koji su bili međusobno povezani. Politički dio njihovog programa obuhvaćao je, između ostalog, uvođenje instrumenata neposredne demokracije na sve razine političkog odlučivanja te skraćivanje mandata predsjednika države. U

⁵ Peronizam je autohtoni latinoamerički tip populizma, podršku je dobivao iz radničke klase i sindikata, a temelji se na ideji jake (korporativne države), otporu demokraciji, nacionalizaciji, glorifikaciji vojske, smanjenju konflikta između rada i kapitala (Milardović, 2004: 47-48).

ekonomskom dijelu programa zahtijevali su veće državne poticaje poljoprivrednicima, progresivno oporezivanje⁶ te državno vlasništvo nad prometnim infrastrukturnama. Sve navedeno bio je pokušaj da se u američki politički sustav uvede treća politička snaga, pri čemu je temeljna poruka bila da su se dvije dominantne političke opcije distancirale od naroda i iskvarile izvorne ideje Američke revolucije. Cilj populista bio je vratiti suverenost naroda te naposljetku vratiti demokraciju američkom narodu. Stranka je osvojila nekoliko desetaka mjesta u Senatu, no pokušaj etabliranja populista kao treće političke opcije nije uspio. Ipak, pojam populizma zadržao se kao oznaka za politički pokret koji zagovara interese običnih građana nasuprot interesima političke i poslovne elite. Nakon Drugog svjetskog rata, upotreba pojma širi se iz Sjedinjenih Američkih Država i u ostatak svijeta, ponajprije u Latinsku Ameriku, gdje uglavnom označava načine vladanja Juana Perona u Argentini i Getulia Vargasa u Brazilu. Pojam je tada često bio nekritički upotrebljavan kako bi se označili neuobičajeni politički pokreti koje nije bilo lako razvrstati prema nekoj od tada dominantnih klasifikacija (Šalaj, 2012: 23-24). Općenito govoreći, 20. stoljeće u Europi prepoznatljivo je po seljačkim populističkim pokretima, posebice u istočnoj i srednjoj Europi (populistički pokret braće Radić u Hrvatskoj i zelena ili seljačka, populistička Internacionala), a upravo se 1945. drži godinom kada se stvorio moderni populizam kao post-fašistički odgovor ljevici (Milardović: 2004: 14; Finchelstein, 2014: 467). Nakon drugog svjetskog rata, posebice sedamdesetih i osamdesetih godina, populizam se prvenstveno odnosi na različite prosvjedne pokrete bilo ekološke ili druge naravi i na pokrete koji su se ideološki i svjetonazorski kretali između radikalne ljevice i radikalne desnice. Svi su bili populistički po metodi djelovanja, ali su se vrijednosno i po ciljevima uvelike razlikovali (Milardović, 2004: 14).

Populizam i demokracija

Iako se u samoj srži populizma i demokracije nalazi čovjek, njihova usporedba ipak govori da se ne radi o sinonimima, pa ni pojmovima koje možemo naizmjenice koristiti. Šalaj navodi da demokracija u doslovnom smislu znači vladavinu naroda, dok populizam podrijetlo ima u riječi *populus* što znači narod. Još u Rimskoj Republici riječ populizam označavala je politički pokret

⁶ Temeljna postavka progresivnog oporezivanja je povećanje porezne stope proporcionalno s porastom porezne osnovice.

koji je zastupao interese 'običnih ljudi', za razliku od pokreta koji su zastupali interese aristokracije i plutokracije (Morstein-Marx, 2003., cit. prema Šalaj, 2012: 21). Sudeći prema trenutnoj situaciji, demokracija i populizam ipak se značajno razlikuju. Demokracija uglavnom sa sobom nosi pozitivne konotacije, dok uporaba pojma populizam sa sobom nosi negativan prizvuk pa stoga i politički akteri izbjegavaju da ih se deklarira kao populiste (Šalaj, 2012: 22). Abts i Rummens također navode kako je središnja misao populizma i demokracije suverena vladavina ljudi no dok jedni smatraju da je populizam najčišći oblik demokracije, drugi ga smatraju potencijalno štetnim za demokraciju. Zagovornici populizma demokraciju primarno konceptualiziraju kao direktnu vladavinu ljudi pa samim time zagovaraju identificiranje populizma s demokracijom. Protivnici populizma naglašavaju važnost predstavničkog aspekta demokracije, važnost osobnih prava i balansiranje između moći i interesa pa tako zaziru od izjednačavanja populizma s demokracijom, a netrepeljivost i isključivost populista prema suprotstavljenim političkim akterima više ih približava totalitarizmu nego demokraciji. (Abts i Rummens, 2007: 405, Šalaj, 2013: 20).

"Populizam se ni u kojem smislu ne može izjednačiti s pojmom demokracije, premda se u središtu tih pojmova nalazi "narod"; *populus* i *demos*. Populizam *sui generis* sadrži autoritarni i totalitarni sindrom inače razoran za demokraciju. Populizam je u odnosu na demokraciju izvaninstitucionalni pritisak ili izvaninstitucionalna vladavina mase ili mnoštva, premda se taj oblik populističkog djelovanja može institucionalizirati u poredak." (Milardović, 2004: 26-27)

Ako bismo samu demokraciju saželi na ono najosnovnije onda ona označava oblik vladavine u kojem, za razliku od monarhija i aristokracija, vlada narod (Held 1990: 17–18). David Held razlikuje antički model demokracije, protektivnu demokraciju, razvojnu te na koncu predstavničku. Upravo je predstavnička demokracija ključna za razvoj populizma jer podrazumijeva odabir predstavnika na ključne pozicije u državi što onda otvara mogućnosti za njihovo iskorištavanje položaja, a posljedično i korupciju te nepotizam. Keane navodi da predstavničku demokraciju odlikuju pisani ustav, neovisna sudska tijela, periodični izbor političara, ograničavanje njihove službe, tajno glasovanje, političke stranke, referendum, pravo na javno okupljanje i slobodu medija. U današnjoj situaciji sveopćeg nezadovoljstva građana u većini europskih zemalja, dva su moguća objašnjenja tog nezadovoljstva – ili su građani

nezadovoljni zbog nedostatka kvalitetnih predstavnika ili je model predstavničke demokracije u krizi. Svjedoci smo situacija u mnogim europskim zemljama gdje odluke donose izabrani predstavnici i to u svrhu ispunjenja vlastitih ciljeva, ne uvažavajući pritom uvjerenja i mišljenje građana. Tako dolazi do razdvajanja građanskog i političkog tijela koji se samo u dane izbore preobražavaju u jedinstveno političko tijelo, a vrlo često zbog nezadovoljstva ponuđenim na izbore ni ne izlaze. Berto Šalaj smatra da se radi o krizi demokracije, a modelu predstavničke suprotstavlja se model direktne demokracije, kojeg zagovaraju populist. Šalaj tvrdi da je ta zamjena nemoguća, no da je potrebno uvođenje direktnijih oblika sudjelovanja u političkom životu za građane kao što je primjerice referendum (Matić, 2014: 168-169). Abts i Rummens navode da otpor populista raste kada uoče da je ustavna demokracija izvan ravnoteže, i to u korist 'ustavnog' dijela. Populizam tada želi vratiti moć ljudima referirajući se na 'demokratski' dio ustavne demokracije te se na neki način 'okoristiti' nezadovoljstvom ljudi vraćajući im moć koja im je ilegalno bila oduzeta od strane sustava (Abts i Rummens, 2007: 410-411). Sve navedeno možemo povezati s aktualnom krizom demokracije i pojmom 'postdemokracije' kojeg mnogi politolozi koriste kako bi opisali rastući trend nezadovoljstva građana izazvan sve manjom moći građana da utječu na demokratski proces. Interesi moćnika postaju važniji od interesa većine građana, političke i ekonomske elite skupa s medijskim elitama kreiraju dnevni red i diktiraju teme kojima se mediji bave te na koncu, kao rezultat toga, građani postaju politički apatični i nezainteresirani, a politička participacija pada. Za populizam je građansko nezadovoljstvo svojevrsan kisik bez kojeg ne može opstati pa tako populizam možemo shvatiti i kao pokazatelj problema u funkcioniranju suvremenih demokratskih političkih sustava, posebice ukazujući na problem u odnosu između političkih elita i građana (Šalaj, 2013: 19-20).

Populizam u Hrvatskoj

Populizam u Hrvatskoj možemo promatrati u razdoblju do 1989. godine kada je postojao u obliku lijeve populističke totalitarne diktature, te u razdoblju nakon 1989. kada se prvo javlja kao obrambeni masovni pokret protiv srbijanskog masovnog populističkog pokreta, a kasnije se formiraju i sve ostale političke stranke kojima je temelj pozivanje na narod. S obzirom na društvene konflikte, raskole i pojedine polarizacijske procese, možemo govoriti o nekoliko polarizacijskih obrazaca koji su utjecali na nastanak populističkih stranaka. Prvi polarizacijski

obrazac odnosi se na konflikt Hrvatska - Jugoslavija i u tom su raskolu stvorene političke stranke. U tom periodu možemo razlikovati dvije skupine stranaka: 1) stranke hrvatske orijentacije i 2) projugoslavenske orijentacije. Druga linija konflikta odnosi se na duboku podjelu na ljevicu (SDP) i desni centar i desnicu (HDZ i HSP) i taj je raskol nastavak temeljnog polarizacijskog obrasca i diobe na prohrvatski orijentirane stranke i one projugoslavenski orijentirane. Treći obrazac se odnosi na hrvatske stranke s jedne strane i srpske pobunjenike s druge, dok četvrti nastaje zbog napetosti između metropole i regija pa se tako stvaraju prve regionalističke stranke koje se opiru metropolizaciji. U vrijeme kada je populizam u Hrvatskoj označavao oblik mobilizacije građana u borbi protiv starog režima možemo govoriti o njegovoj pozitivnoj ulozi u ostvarenju samostalnosti. No, njegova produktivnost nije se nastavila pa je tako kao autoritarni populizam postao kontraproduktivan u izgradnji institucija civilnog društva, zapostavljanjem parlamenta i sl. Peti, najnoviji obrazac, nastaje u odnosu rada i kapitala. Kako se društvene i političke okolnosti mijenjaju tako će nestajati stare linije konflikta pa samim time i stranke koje su se bazirale na tim društvenim raskolima. Naravno, pojavit će se novi konflikti, a s njima i nove političke stranke (Milardović, 2004: 146-149).

Izuzev sistematskog prikaza razvoja populizma u Hrvatskoj, nešto recentnija istraživanja o populizmu u Hrvatskoj spominju nekoliko značajnih imena. Milan Bandić je prema Zakošek (2010) svojom kampanjom na predsjedničkim izborima 2010. godine označio potpuno novo razdoblje populističke politike u Hrvatskoj. Njegova politika i kampanja bile su anti-elitistički i anti-establišmentski nastrojene, a glorifikacijom i poistovjećivanjem s 'malim čovjekom' pokušao se prikazati suprotnim svojem protukandidatu Ivi Josipoviću koji je bio utjelovljenje onoga što 'običan čovjek' nije – sveučilišni profesor i intelektualac koji predstavlja savršenu izliku za korištenje protuintelektualističke retorike kojoj je sklona većina populista. Marija Matić u svojem istraživanju (2014) pokazuje da se već u izbornoj kampanji za lokalne izbore 2009. Milan Bandić snažno oslanjao na populističke tehnike, a Grbeša i Šalaj (2016) dodatno su potvrdili postojanje definiranih indikatora populizma za razdoblje između 2009. i 2013. godine – učestalo referiranje na ljude (u preko 90% analiziranih intervju), eksplicitna identifikacija s ljudima te korištenje neformalnog/kolokvijalnog jezika zbog čega se smatra 'graničnim' slučajem između populističkog političara i političara koji se samo služi populističkim stilom komunikacije.

S druge strane, Mirjana Kasapović (2010) najvećim populistom u dotadašnjoj hrvatskoj političkoj povijesti smatrala je Stjepana Mesića okarakteriziravši ga kao navodnog 'običnog građanina' koji se predstavlja jednim od 'nas' iako je jedan od 'njih', ovisnikom o medijima koji u svojoj retorici učestalo koristi floskule i doskočice, a njegova duhovitost i nasmiješenost bili su dijelom njegova prepoznatljiva imidža. Neizostavan je i Željko Kerum, bivši splitski gradonačelnik, za kojega je karakteristična bila identifikacija s narodom, izražavanje nepovjerenja prema elitama i medijima te snažno korištenje dijalektizama i jednostavnog rječnika u obje kampanje, i u onoj 2009. i 2013. godine (Matić, 2014). Keruma kao populista potvrdilo je i istraživanje Grbeše i Šalaja (2016) za razdoblje između 2009. i 2013. godine. Dragutin Lesar, osnivač i bivši predsjednik Hrvatskih laburista često nazvanima populistima (Šalaj, 2013), te Ivan Grubišić, svećenik i bivši zastupnik, uz Bandića i Keruma označeni su kao preostala dva populista u istraživanju Grbeše i Šalaja (2016) – Ivan Grubišić zbog snažne anti-elitističke retorike i pozitivnog referiranja na ljude, a Dragutin Lesar kao istaknuti predstavnik lijevog populizma u Hrvatskoj.

Povijest znanstvenog bavljenja

Konkretnije bavljenje i proučavanje populizma kao fenomena započinje relativno kasno, tek 60-ih, a začetkom se smatra konferencija iz 1967. godine, održana u Londonu. Okupila je društvene znanstvenike iz različitih dijelova svijeta koji su bili zainteresirani za fenomen populizma, a kao rezultat toga dvije godine kasnije objavljen je zbornik *Populism: its Meanings and National Characteristics*. Radovi objavljeni u njemu opisivali su pojedine populističke pokrete u različitim dijelovima svijeta, bez ikakvih pokušaja da se izvedu šire generalizacije i konkretni zaključci o populizmu. Iskorak je napravila Margaret Canovan u svojoj studiji *Populism*, 1981. godine, u kojoj se bavi klasifikacijom različitih tipova populizma i tako započinje sa stvaranjem tipologije populizma. Novi poticaj za bavljenje populizmom javlja se 90-ih kada u Europi jačaju politički pokreti koji se definiraju kao desni populizam, gdje jedan dio istraživača nastavlja teorijski put iz 60-ih, dok se druga skupina fokusira na studiju Margaret Canovan iz 80-ih (Šalaj, 2012: 24-25).

Kada govorimo o Hrvatskoj, kako navodi Šalaj, populizam je u hrvatskoj politološkoj literaturi

gotovo zanemaren, a iznimke su rad koji obrađuje populizam u Poljskoj (Cipek, 2009) te drugi koji se bavi pojavom populističkih političara u Hrvatskoj (Zakošek, 2010) (Šalaj, 2012: 22). No, u međuvremenu su objavljena dva rada koja se bave analizom populizma među hrvatskim političkim akterima: rad koji analizira političko djelovanje Milana Bandića i Željka Keruma (Matić, 2014) te analiza populizma u Hrvatskoj koja obuhvaća 11 političara i njihovu retoriku (Grbeša i Šalaj, 2016).

O ISTRAŽIVANJU

Istraživanje ovog diplomskog rada bavi se analizom retorike Ivana Vilibora Sinčića kako bi se ustvrdilo prisustvo elemenata populističke retorike te samim time potvrdio populistički karakter Živog zida. Analizirano je ukupno 49 članaka koji se pojavljuju na hrvatskim, srbijanskim i bosansko-hercegovačkim portalima pomoću kvantitativne i kvalitativne analize sadržaja. Analizom je potvrđeno da u retorici Ivana Vilibora Sinčića postoje snažni populistički elementi.

Cilj i zadaće

Cilj ovog diplomskog rada je ustvrditi postoje li u retorici Ivana Vilibora Sinčića elementi populističkog diskursa na temelju kojih bismo mogli zaključiti kako je Živi zid populistička stranka. Također, cilj je pokazati i koji su to pojmovi koji tvore srž populističke retorike pomoću koje populističke stranke pokušavaju osvojiti naklonost biračkog tijela. Polazi se od pretpostavke da je elemente populističke retorike moguće prepoznati i označiti kao takve i pritom definirati uklapa li se Živi zid u prototip populističke stranke.

Istraživačka pitanja

U istraživanju sam postavila dva istraživačka pitanja: (1) Postoje li u retorici Ivana Vilibora Sinčića elementi populizma na temelju kojih možemo zaključiti kako je Ivan Vilibor Sinčić populist? (2) Možemo li na temelju analizirane retorike zaključiti kako je Ivan Vilibor Sinčić lijevi populist? U skladu s istraživačkim pitanjima, postavljene su dvije hipoteze koje će kroz

istraživanje biti potvrđene ili negirane: (1) U retorici Ivana Vilibora Sinčića postoje populistički elementi te stoga Živi zid možemo smatrati populističkom strankom, (2) Ivan Vilibor Sinčić je lijevi populist.

Metoda istraživanja

Metoda kojom ću se služiti pri dokazivanju elemenata populizma u retorici Ivana Vilibora Sinčića je analiza sadržaja. Kako je predmet istraživanja retorika, koja je sama po sebi mjerljiva i manifestna, odlučila sam primarno koristiti analizu sadržaja zbog njezine kvantitativne naravi. Kvantitativna analiza kao takva omogućuje generalizaciju i donošenje zaključaka pa je stoga idealna pri utvrđivanju (ne)postojanja elemenata populističke retorike u retorici Ivana Vilibora Sinčića. Slično Berelsonu, koji je još 1952. godine ustvrdio da je analiza sadržaja istraživačka metoda za objektivnu, sistematičnu i kvantitativnu opis vidljivog sadržaja komunikacije, Kerlinger je analizu sadržaja definirao kao metodu proučavanja i analiziranja komunikacije na sistematičan, objektivni i kvantitativan način u svrhu mjerenja varijabli. To znači da postoji uniformnost u procesu kodiranja i analiziranja te da bi ponavljanjem istraživanja ostali istraživači trebali doći do istih rezultata (Gunter, 2000: 56-57). Osim što analiza sadržaja pruža mogućnost kvantitativne obrade podataka, u kombinaciji s dobivenim statističkim podacima korisno je primijeniti i kvalitativnu analizu. Kvalitativna analiza sadržaja jednako tako analizira tekstualne podatke, no ne svodi ih na brojčane podatke koje će potom statistički obraditi već ih analizira kvalitativno uzimajući u obzir informacijski kontekst (Jacoby, Siminoff, 2008). Lamza navodi kako u „kvalitativnoj analizi postupak nije zadan nekim čvrstim metodološkim kriterijima već se temelji na subjektivnom vrednovanju analiziranog sadržaja, te je za donošenje zaključaka važnije postojanje ili nepostojanje određenih svojstava“ (Lamza, 2006: 152-153).

Iako je kvalitativna analiza sadržaja samo jedna u nizu kvalitativnih metoda, u kombinaciji s kvantitativnom analizom je korisna jer sužava opseg materijala usredotočujući istraživača samo na one aspekte analiziranog materijala koji su korisni za rad, odnosno za istraživačka pitanja (Schreier, 2014). Kako retorika kao takva nije isključivo kvantitativne naravi (već baš suprotno, u sebi nosi mnoge konotacije, kontekstualne podatke, asocijacije) smatrala sam korisnim u kombinaciji sa statističkim podacima retorike Ivana Vilibora Sinčića kvalitativno analizirati

pojedine aspekte njegove komunikacije koji će dati još bolji uvid u njegovu retoriku pa samim time i odrediti eventualnu populističku narav stranke i njega kao vođe. U analizi ću se koristiti matricom napravljenom po uzoru na matricu iz istraživanja Grbeše i Šalaja iz 2016. godine, a indikatori koje ću promatrati su: referiranje na ljude, identifikacija s ljudima, familijarizacija, referiranje na političke elite, identifikacija s političkim elitama, politika kao profesija, prisutnost 'opasnih drugih' te korištenje 'praznih izraza'. Primjer matrice nalazi se u prilogu (prilog 1).

Uzorak

Uzorak na kojem sam provodila analizu sadržaja bili su intervjui Ivana Vilibora Sinčića koji se na hrvatskim portalima pojavljuju od početka službene izborne kampanje za šeste predsjedničke izbore, točnije 9. prosinca 2014. godine, pa sve do 13.05.2016. godine. Analizirano je ukupno 49 članaka u kojima Ivan Vilibor Sinčić opsežnije izlaže svoje stavove (uglavnom u formi intervjua) ili su u nešto manjem broju u pitanju bili kraći članci u kojima izlaže pojedinačne stavove vezane uz određenu temu. U navedenom periodu, 56 članaka je odgovaralo kriterijima da budu uzeti u analizu, no zbog repetitivnosti i pojavljivanja identičnih članaka na različitim portalima njih sedam je izuzeto iz analize. U obzir sam uzimala članke/intervjue koje je Ivan Vilibor Sinčić 'podijelio' na svom službenom Facebook profilu vodeći se pritom činjenicom da se u kampanji snažno oslanjao na društvene mreže stoga bi i sadržaj kojeg s namjerom dijeli putem Facebooka trebao dobro reprezentirati njegove stavove. Jedinica analize je intervju, isključujući rečenice/pitanja novinara.

Znanstvena relevantnost istraživanja

Razmatrajući trenutnu političku situaciju u Hrvatskoj, u kojoj je Živi zid treća politička snaga s rastućim potencijalom, smatram bitnim ne samo za akademsku već i cjelokupnu javnost prikazati i raščlaniti retoriku kojom se služe kako bi pridobili glasačku podršku. Iako ništa ne garantira njihovu opstojnost na političkoj sceni u budućnosti, nerealno je za očekivati kako se neće pojaviti neka nova populistička snaga koja će, vodeći se glavnim populističkim principima, služiti vrlo sličnom retorikom u pridobivanju podrške širih masa. Educirano političko tijelo prvi

je preduvjet za donošenje odgovorne i razborite izborne odluke pa je samim time bitno i njihovo upoznavanje sa glavnim karakteristikama populizma i populističkih stranaka, kao sveprisutne treće opcije u modernim demokracijama koja vrlo često predstavlja ozbiljnog pretendenta na vlast i ugrožavajuću snagu za etablirane političke stranke.

ANALIZA

Koncept istraživanja kao i cjelovita matrica preuzeti su iz već spomenutog istraživanja Grbeše i Šalaja (2016) koje se bavi analizom retorike 11 hrvatskih političara s namjerom da se ustanovi općenita prisutnost populizma na hrvatskoj političkoj sceni, ali i njegova prisutnost kao ideologije ili komunikacijskog stila. S obzirom na navedeno dvojno shvaćanje populizma, populizma kao političke ideologije ili populizma kao komunikacijskog stila, samo istraživanje je koncipirano na način da odgovori na pitanje uklapa li se retorika Ivana Vilibora Sinčića u viziju populizma kao *thin-centered* ideologije ili se radi o pukom komunikacijskom stilu kojeg, posebice u izbornim kampanjama, njeguju mnogi pretendenti na političke pozicije. Kako bi se moglo ustvrditi radi li se o prisustvu populističke ideologije bilo je potrebno istražiti na koji se način i u kojoj mjeri Ivan Vilibor Sinčić referira na ljude, koliko često i s kakvim predznakom spominje političke elite, te eventualno referiranje na 'opasne druge' koje bi dalo odgovor na pitanje je li u pitanju lijevi ili desni populizam. Ako pak govorimo o populizmu kao komunikacijskom stilu, bilo je potrebno istražiti koristi li u svojoj retorici 'prazne izraze' koji su karakteristični za populiste.

Prvi korak u utvrđivanju populizma kao ideologije, ali i populizma kao komunikacijskog stila, jest političarevo spominjanje ljudi. Na samom početku analizirala se općenita prisutnost ljudi u diskursu Ivana Vilibora Sinčića gdje su i izrazi poput 'građani', 'glasači', 'hrvatski narod' bili tretirani kao referiranje na ljude. Pri kodiranju u obzir su uzimani samo primjeri kada se na ljude referira kao na kolektiv (Šalaj (2012: 27) navodi kako populistu zanemaruju pitanja klase, posebnih političkih interesa i individualnih potreba, a demokraciju shvaćaju kao vladavinu suverenog homogenog naroda) dok se referiranje na pojedine skupine u društvu nije analiziralo (primjerice referiranje na dijasporu ili poljoprivrednike kao gospodarski ugroženu skupinu). Nakon toga bilo je potrebno ocijeniti je li spomenuto referiranje na ljude pozitivno, negativno ili

neutralno. Druga kategorija koja daje naznake o populizmu kao komunikacijskom stilu jest korištenje 'praznih izraza'.

Drugi korak u analizi tiče se populizma shvaćenog kao politička ideologija i testira stavove Ivana Vilibora Sinčića prema političkim elitama. Kao i kod referiranja na ljude, analizira se prisutnost referiranja na političke elite te se određuje je li ono pozitivno, negativno ili neutralno. Također, u obzir se uzima referiranje na politiku i političare kao kolektiv, dok se spominjanje pojedinih političara ili stranaka uzima u obzir samo ako ih predstavlja kao članove ili predstavnike političkih elita.

Posljednji korak u kvantitativnoj analizi testira prisutnost 'opasnih drugih' u retorici Ivana Vilibora Sinčića i služi isključivo kako bi se ustvrdilo radi li se o lijevom ili desnom populizmu. Testirala sam prisutnost 'opasnih manjina' i 'opasne Europske unije' kao glavnih odrednica desnog populizma te prisutnost bojazni od 'opasnih financijskih elita' karakterističnih za lijevi populizam.

Kroz kvalitativnu analizu osvrnula sam se na pojedine populističke tehnike kojima se koristi u svojoj retorici (poput predlaganja jednostavnih rješenja, korištenja jednostavnih izraza,...), analizirala način na koji opisuje sebe i Živi zid, a 'priču' o ovrhama i deložacijama smjestila u kontekst populizma analizirajući zašto se upravo ta tema odlično uklapa u prototip populističke stranke.

Referiranje na ljude

Od sveukupno 49 analiziranih članaka, u čak njih 45 spominju se ljudi, bilo kao građani, glasači, hrvatski narod ili javnost. U 22 članka pozitivno se referira na ljude, neutralno u njih 23, dok u nijednom članku nemamo primjer negativnog referiranja na ljude. U samo četiri članka ne mogu se pronaći bilo koji od sinonima za ljude, no u pitanju su bile veoma kratke forme u kojima se Ivan Vilibor Sinčić kratko osvrtao na neki aktualni događaj, što zapravo nije bila njegova svjesna namjera da izostavi ljude u svom obraćanju. Zanimljiv je način na koji se Ivan Vilibor Sinčić pozitivno referirao na ljude, jer iako je o ljudima htio reći sve najbolje, služio se negativnim pridjevima poput 'osiromašen', 'opljačkan', 'izmučen', 'pokran'. Kako Milardović (2004: 20)

navodi, subjekti populističkih 'dobrih namjera' uglavnom su donji i niži srednji društveni slojevi naroda koji teže za skokom na višu društvenu ljestvicu pa se takvi pridjevi donekle i podudaraju sa stvarnošću tih društvenih slojeva, no pozitivno referiranje uglavnom bi pretpostavilo korištenje pozitivnih pridjeva iako njih možemo pronaći tek u svega jednom članku gdje ljude definira kao tople i fascinantne. Od sveukupno 44 članka u kojima se na bilo koji način referira na ljude, zaista je od minornog značaja samo jedan članak u kojima ih pozitivno atribuiraju. Upravo taj podatak veoma dobro ilustrira njegovu retoriku i cjelokupnu psihologiju koja stoji iza njega i njegove stranke. Širenje svojevrsnog straha unutar populacije i osvješćivanje osjećaja nemoći otvara veliku šansu za osvajanje prostora, što je danas u Europi posebice karakteristično za desne populiste kojima su, za razliku od bankara i ovrha, izbjeglice pristigle kao savršen izgovor za potpirivanje straha i pridobivanje podrške glasača. Jer, jedino ih oni, bio to Živi zid ili AfD⁷, mogu spasiti od 'zla' kojeg su upravo oni kroz retoriku stvorili kao objektivno zlo protiv kojeg se svi trebaju boriti.

Iako ljude opisuje na različite načine i u različitim kontekstima, uglavnom se sve temelji na prikazivanju ljudi kao nemoćnih žrtava. Svoje birače tako definira kao one koje gazi sustav, sve blokirane, osiromašene, pokradene, potlačene, opljačkane te smatra da nisu sami krivi za stanje u kojem su se našli. Ljudi nikada nisu subjekt već objekt nad kojim se izvršava moć (“Sprječavamo deložacije građana koje banke, korumpirano pravosuđe i država *izbacuje* na ulicu”; “Banke krivci, a građani *žrtve* njihove pohlepe”; “*Udara* se samo po najslabijim slojevima društva”; “Ljudi su *prisiljeni* zbog borbe za vlastiti život ići u zatvor”; “Građani zbog kredita *izloženi* hipotekama, visokim valutnim klauzulama, ovršnom zakonu, izbacivanjima na ulicu”). Vrlo često ih već unaprijed osuđuje na poraz i buduće uništavanje od strane elita (“Obespravljeni i osiromašeni će hrvatski čovjek *izgubiti*”), predstavlja njihova razmišljanja i osjećaje kao netko tko je blizak narodu i zna kako narod diše (“Građani su izgubili povjerenje u ljude koji žele unaprijediti društvo”; “Građani su ljuti na njih i njihove politike”; “Ljudi su potpuno razočarani jer ih se potpuno zanemaruje i ne vide nade”; “Narodu je svega dosta”; “Narod je nažalost, apatičan, nezainteresiran, ponižen i razjedinjen”; “Narodu je dosta ovrha, blokada i deložacija”; “Narod je izgubio povjerenje u sustav i demokraciju”; “Hrvatska je u velikim problemima, opljačkana, pokorena i razjedinjena”), a samo se u jednoj rečenici daje

⁷ Alternative für Deutschland je desna, euroskeptična, populistička stranka u Njemačkoj, od 2015. godine snažno zagovara anti-imigrantsku politiku (preuzeto s en.wikipedia.org, 11.08.2016)

naslutiti natruha optimizma ("Naša zemlja i naše društvo može i mora bolje"). Kao što Beyme (2007: 15) i navodi, "vođa polaže posebno pravo na predstavljanje potreba naroda".

Kako sam u obzir uzimala članke koje je Ivan Vilibor Sinčić dijelio putem svojeg Facebook profila, tako sam usputno dobila uvid i u većinu njegovih Facebook statusa pa smatram bitnim naglasiti kako je u komunikaciji putem svojeg Facebook profila, koji je dio platforme koja se bazira na neposrednoj komunikaciji, mnogo direktniji u identifikaciji s ljudima te im se obraća koristeći nešto više pozitivnih pridjeva. Platforma poput Facebooka, koju sam nadzire i na kojoj kontrolira sadržaj, ipak mu pruža mnogo veće mogućnosti za identifikaciju s ljudima i približavanje onome što definiramo populističkim komunikacijskim stilom. Za generalizaciju i šire zaključke o njegovom komunikacijskom stilu bilo korisno u budućnosti analizirati i ostale forme komuniciranja.

Anti-elitizam

Za razliku od referiranja na ljude, koje na primjeru Ivana Vilibora Sinčića nije bilo isključivo pozitivno već u iznenađujuće velikoj mjeri neutralno, referiranje na političke elite je praktički jednoznačno i bez ikakvih oscilacija. Od 49 članaka, u čak njih 45 negativno se referira na političku elitu, u samo jednom ih spominje u neutralnom kontekstu, a u njih tri uopće ih ne spominje jer su u pitanju ponovno bile kratke forme u kojima je davao komentar na jedan događaj. 91,8% članaka prema ovoj analizi negativno je usmjereno na političke elite, politiku općenito te SPD i HDZ skupa s njihovim bivšim i sadašnjim članovima kao predstavnicima političkih elita u Hrvatskoj. U odnosu na količinu pozitivnog referiranja na ljude, očito je da svoju retoriku više gradi na napadu na političke elite nego na 'dodvoravanju' građanima.

Glavnina njegovog referiranja na političku elitu može se sažeti na: a) povezivanje političara s korupcijskim radnjama i pljačkom građana ("Došlo je vrijeme da oslobodimo zemlju od propalih političara, ratnih profitera i spin doktora koji već 20 godina razaraju, pljačkaju i deložiraju zemlju"); "Živi zid sprečava deložacije građana koje banke, korumpirano pravosuđe i država izbacuje na ulicu"; "Programi kandidata su programi koje su napisale određene strukture, iste one koje su sudjelovale u otuđivanju imovine građana"; "Korumpirana oligarhija"; "Hrvatsku prije svega treba osloboditi od propalih politika i propalih političara, od korumpiranog kadra koji

je uništio ovu zemlju”; “Hrvatska se nalazi u mreži organiziranog kriminala, tajkuna interesnih skupina, banaka i mafije”; “Novac treba maknuti iz politike jer će se inače korumpirati”), b) naglašavanje pripadnosti političke elite istom sustavu (“Ostala tri kandidata potječu iz istog političkog klana i igraju za isti sustav”; “Masovni odlazak mladih posljedica je politike HDZ-a i SDP-a”; “Oni su samo promijenili stranačku iskaznicu i zadržali fotelje”; “Nema potpore HDZSDP zlotvorima”; “S HDZ-om i SPD-om je koalicija nemoguća jer su te stranke kompromitirane i kontaminirane”; “Ne nude nikakva rješenja nego zagovaraju nepromjenjivost statusa quo”; “Političke elite, koje se godinama izmjenjuju na vlasti, nesposobne su poduzeti bilo što”), te c) općenito negativno referiranje na političke elite (“Garniture su uspjele podijeliti našu zemlju”; “Ja ne razumijem kako vlast može provoditi genocid nad vlastitim narodom”; “U Hrvatskoj ne postoji lijeva koalicija, samo skup uhljebničkih stranaka koje štite banke i Todoriceva zdanja”; “Saborske klupe zjape prazne; “Previše su sebični i odvojeni od naroda, oni ne mogu shvatiti kako narod živi jer ne osjete to na svojoj koži”).

Osim politike u generalnom smislu, nekoliko puta se u svojim komentarima osvrnuo na institucije koje bi trebale biti od pomoći građanima, a zapravo ne rade u njihovom interesu. Jedan od primjera je DORH koji bi trebao kontrolirati provođenje Ustava Republike Hrvatske i zastupajući Republiku Hrvatsku reagirati na sve radnje koje joj štete. Državno odvjetništvo tako definira kao “zaštitarsku firmu bogatih i korumpiranih” te naglašava da državno odvjetništvo i tajne službe ne progone kriminalce. Govoreći o Ivi Josipoviću spominje i hrvatske sudove koje nije pročistio od korumpiranih sudaca, dok u još jednom članku navodi kako su sudovi nepouzdana te puni korupcije. Na kraju, dotiče se i institucija generalno, koje rade ili loše ili ne rade uopće, neučinkovite su i korumpirane, a građani napokon moraju postati svjesni da neprijatelj ne vrebava s druge strane granice nego iz institucija i političkih elita. Razočaranost institucijama posebno naglašava i spominjući Palaču pravde: "Palača pravde postala Palača nepravde i simbol nepravde."

‘Opasni drugi’

Osim anti-elitizma koji potvrđuje da populistička retorika u slučaju Ivana Vilibora Sinčića nije samo retorika već i ideologija s konkretnim značajkama, 'opasni drugi' će tu činjenicu također

potvrditi. Od 49 članaka, u njih 35 spominje 'opasne druge' dok je preostalih 14 članaka zapravo bilo nedovoljno opsežno da bi u priču involvirao bilo koje 'opasne druge'. Simptomatično je upravo to da je od 35 članaka vezanih uz 'opasne druge' u svih 35 bankarska i financijska elita deklarirana kao opasni, ugrožavajući faktor za društvo. Razmišljanja Ivana Vilibora Sinčića vezana uz banke i financijsku elitu uglavnom se odnose na to da banke drže zemlju u šaci, određuju politiku i političare, otimaju budućnost narodu; HNB smatraju pukom mjenjačnicom, a kao njihov moto navode iduću rečenicu: Banci sve, čovjeku ništa. Glavnim uzrokom nejednakosti u društvu smatraju bankarsku nadklasu - banke su krivci a građani žrtve njihove pohlepe. Jedina podjela koju Živi zid priznaje je podjela na banke i narod, dakle podjela na vjerovnike i dužnike, a njihove akcije prije svega imaju za cilj razotkriti financijski sustav koji dovodi do ogromne nezaposlenosti i posljedično nemogućnosti otplate dugova i deložacija. Živi zid se bori za oslobođenje Hrvatske, protiv tajkuna i bankara koji su opljačkali i uništili Hrvatsku, protiv onih koji su uništili zemlju te korumpirane oligarhije koja uvijek iznova gura tajkune i bankare. Nejasnoće se ponekad javljaju samo u pogledu pitanja krivca za nastalu situaciju jer Sinčić u većini slučajeva navodi da banke vode glavnu riječ ("Banke drže zemlju u šaci i određuju politiku i političare", "Ovom zemljom vladaju banke, a ne Vlada", "Problem našeg društva su bankari i njihove marionete koje nas drže u siromaštvu i kreditnom ropstvu"), dok na jednom mjestu govori da je 'Problem isključivo politički, a ne pravni ili monetarni.

Osim bankara, koji su primarni fokus kada govori o 'opasnim drugima', tajkuni su druga kategorija koju učestalo spominje. U jednom članku program Živog zida svodi na tri bitne točke, od čega je prva borba protiv tajkuna a druga borba protiv bankara, čime jasno i decidirano iskazuje njihovu ulogu i doprinos u osiromašivanju Hrvatske. Također, u još jednoj situaciji spominje kako se Živi zid bori za oslobođenje Hrvatske, protiv tajkuna i bankara koji su opljačkali i uništili Hrvatsku, te ih na taj način poistovjećuje. Kako navodi, do goleme količine kapitala došli su na nemoralan i nezakonit način, dok ih u isto vrijeme nitko ne dira, već se udara samo po najslabijim slojevima društva. Upitna je samo rečenica u kojoj navodi da je vlasništvo hrvatskih banaka prodano, ali da iza njih stoje domaći tajkuni, iako na drugim mjestima navodi i insinuira da su te banke zapravo strane ("Lijepa naša je okupirana od stranih banaka").

Europska unija i njezine institucije nalaze se na drugom mjestu s ukupno devet članaka u kojima su prikazani kao jaka sila koja kontrolira sve države pod njezinim patronatom. Sinčić ju opisuje

kroz iduće rečenice: “Ova i ovakva EU ne može osigurati razvoj Hrvatske”; “To nije nikakva unija naroda i kultura, to je unija banaka i birokrata”; “Kritični smo prema onome što Bruxelles čini mnogim europskim narodima”; “Zemljom se upravlja iz vana, konkretnije iz Bruxellesa, a HDZ i SDP su puki izvršiooci njihovih direktiva”; “EU zavlaci potencijalne države članice kako bi sebe prikazala kao nekakav ekskluzivan klub u kojeg mogu ući samo odabrani”; “Ekonomsko ropstvo je nametnuto od Europske unije, a koje provode domaći korumpirani političari”; “Iz dana u dan nas sve više lišava državnosti (Europska unija)”. Na više je mjesta govorio o mogućem izlasku Hrvatske iz Europske unije ukoliko Živi zid dođe na vlast jer, sudeći prema navedenim rečenicama, korist od Europske unije ima jedino ona sama. U određenom smislu ona nam više uzima nego daje, i to ne samo u financijskom smislu, već i po pitanju autonomije jer bi zbog EU mogli izgubiti dio nacionalnog identiteta (ukidanjem kune kao valute i uvođenjem eura).

Manjine (seksualne, nacionalne, rasne, vjerske) u nijednom članku nisu prikazane kao 'opasni drugi' (na pitanje štiti li Živi zid i građane srpske nacionalnosti Sinčić je odgovorio iduće: "Da, naravno. Mi ne pitamo je li netko vjernik ili koje je nacionalnosti: bitno je samo da živi u Hrvatskoj i da mu je to jedini dom. Bilo je među ljudima koje smo štitili dosta pripadnika manjina: i Srba, i Roma i Mađara."). S obzirom na rezultate lako je zaključiti kako je u pitanju lijevi populizam, a umjereni euroskepticizam ne smješta ih u kategoriju desnih populista jer je prema Rooduijnu i Akkermanu (2015: 4) umjereni euroskepticizam prisutan među lijevim strankama, a snažno naglašeni euroskepticizam među desnim strankama.

'Prazni izrazi'

Osim referiranja na ljude i raznih pokušaja da se političar s njima poistovjeti, 'prazni izrazi' jedna su od glavnih karakteristika populističkog komunikacijskog stila, a u Sinčićevoj su komunikaciji i prilično zastupljena kategorija – u čak 65% analiziranih članaka nalazi se neki od 'praznih izraza' zbog čega možemo reći da, iako je njegova populistička ideologija jače naglašeni aspekt, očito je da koristi i neke populističke komunikacijske tehnike.

Neki od izraza koje koristi su: promjene, boljitak, povjerenje, nepravda, novi ljudi, nova Hrvatska, sustav, svijest, poštenje, rješenje, sloboda, solidarnost, sreća, pravda, vizija, vjera, mladost, nove ideje, budućnost, moral, dobrobit, zajedništvo, opće dobro, mir, beznađe,

iskrenost, vjerodostojnost te hrabrost. Pomoću takvih izraza komunicirao je rečenice koje njima obiluju, a ovo je samo jedna od njih: "Mi smo se oduvijek borili za pravdu, protiv pljačke i iskorištavanja naših sugrađana, protiv nedostojanstvenog života i svega od čega smo umorni i čega nam je dosta. Na duge staze imamo viziju svijeta i društva. To je svijet istinske slobode, svijet bez dužničkog ropstva."

Njegovo korištenje 'praznih izraza' još je zanimljivije ako u obzir uzmemo da je ime njegovog izbornog programa bilo 'Oslobodimo Hrvatsku'. Riječ sloboda možebitno ima jasno značenje i definiciju, no sa sobom nužno vuče subjekt od kojeg se moramo osloboditi, što je u svakom pojedinom slučaju veoma različito ovisno o problemima koji muče svakog pojedinca. Iako se čak i pomnim iščitavanjem članaka ne stječe dojam o nešto značajnijem korištenju 'praznih izraza' (barem ne u odnosu na značajnu količinu negativnih referenci vezanih uz političku elitu koje zaista preuzimaju i određuju mnoge članke), ime njegova izbornog programa ipak sugerira veliku usmjerenost na takve izraze u retorici. Iako takve izraze koriste i ostali političari, posebice u vrijeme izbornih kampanja, prostor njihovom frekventnijem korištenju svakako se otvara za vrijeme sveopće krize kakva u Hrvatskoj vlada zadnjih nekoliko godina. U kombinaciji s nemoralom, korupcijom i dužničkim ropstvom koji su veoma česti izrazi koje Sinčić koristi kada govori o vladajućim strukturama, sasvim je logično da će u pokušaju pridobivanja masa sebi pripisivati upravo suprotne karakteristike - moral, nekorumpiranost te slobodu od bilo kakvih političkih i financijskih struktura. Simptomatično je i češće korištenje takvih izraza u periodu izborne kampanje za predsjedničke izbore, dok se nakon predsjedničkih izbora vidi pad u frekventnosti korištenja 'praznih izraza'. U periodu prije izbora analizirano je 25 članaka, a u njih čak 18 pronađeni su 'prazni izrazi' čineći značajnih 72%. Značajno je i to da zadnjih sedam članaka prije izbornog dana čini uzastopni niz od sedam članaka u kojima se nalaze 'prazni izrazi' što je najveći neprekinuti niz od svih analiziranih članaka (učestalost korištenja je uglavnom isprekidana, nakon dva ili tri članka u kojima postoji prisutnost 'praznih izraza', slijede jedan do dva članka u kojima ih nema). Nakon izbora, u preostalim 24 članka, postotak korištenja 'praznih izraza' pao je na 58%. Suprotno tome, porast pozitivnog referiranja na ljude koji je bio očekivan, nije zabilježen u razdoblju neposredno pred izbore, iako je postotak korištenja pozitivnih izraza u cijelom razdoblju prije izbora 60%, a u razdoblju od izbora prema današnjem danu to čini puno manjih 29%. Konačno, sudeći prema korištenju 'praznih izraza' možemo reći kako retorika Ivana Vilibora Sinčića ima obilježja karakteristična za populistički diskurs.

Ostale karakteristike populizma

Među već spomenutim karakteristikama populizma bitno je spomenuti još neke koje pronalazimo u retorici Ivana Vilibora Sinčića. Tretiranje ljudi kao homogene skupine, koja ima jednake probleme, želje i afinitete najuočljivija je od preostalih obilježja i prepoznajemo ju u konstantnom obraćanju ljudima bez naglašavanja različitih problema koje različite skupine stanovništva imaju. Populizam kao takav ljude tretira kao skupinu bez unutarnjih podjela po pitanju narodnosti, kulturnih vrijednosti i klasne pripadnosti (Wolkenstein, 2015: 112). Tako su u slučaju Živog zida svi problemi svedeni su na deložacije, iako je postotak deložiranih obitelji u sveukupnom stanovništvu zapravo veoma malen što se vidi i po broju deložacija na kojima je sudjelovao Živi zid (čiju evidenciju objavljuju na svojim stranicama). Druga konkretna situacija bila je borba protiv kredita u švicarskim francima gdje su se borba i podrška tražili od cjelokupnog stanovništva, iako problem s kreditima ponovno ima samo mala manjina. Sinčić je inzistirao i na borbi za legalizaciju marihuane, predstavljajući navodno mišljenje naroda, iako nikakav referendum niti službeni podaci o mišljenju građana nisu postojali. Beyme navodi da ponekad populisti započinju kao jednoproblemski pokret, koji ne stvara sustav međusobno povezanih uvjerenja kao u ideologiji, nego uporno precjenjuje jedan jedini problem u društvu (Beyme, 2007: 14).

Pojam karizmatičnog lidera dijelom je i rezultat subjektivne procjene, no Ivan Vilibor Sinčić zasigurno nije karizmatični lider kakvog po definiciji zamišljamo. Možemo reći da u odnosu na kandidate poput Milana Bandića ne posjeduje karizmu, emocije fizički izražava gotovo neprimjetno, a ton govora uglavnom nije 'pozivajući' već radije pomalo monoton. Sve navedeno vodilo bi na zaključak kako se ne radi o karizmatičnom vođi, no u obzir se mora uzeti njegov angažman na deložacijama koji je neupitan i zasigurno stvara čvrstu vezu s ljudima, posebice u odnosu na druge političare koji ne sudjeluju u najtežim životnim trenucima svojih građana i zapravo su udaljeni od ljudi brinući se o svojim interesima. Upravo zbog toga, on se uklapa u definiciju karizmatičnog lidera: populizam je politika osobnosti bazirana na karizmatičnom vođi koji utjelovljuje volju običnih ljudi i koji će govoriti u njihovo ime (Abts i Rummens, 2007: 407). Ivan Vilibor Sinčić tako je osoba koja ne samo kroz politički govor, nego i kroz akciju, pokazuje da je osoba na koju se ljudi mogu osloniti i koja će istinski predstavljati i štititi njihove interese, čak i pred policijskim snagama. On će biti njihov istinski predstavnik koji ih jedini i

može dosljedno predstavljati s obzirom na to da se svojim tijelom bori za njihov dom, kao nešto najvrijednije što imaju.

U svojoj retorici odbacuje intelektualizam elita te svoj jezik maksimalno pojednostavljuje uz povremeno korištenje kolokvijalnih izraza: “Spasiti ljude koje *mrcvari* švicarac”; “Kada *'kuća gori'* guvernera Vujčića i dalje nije briga”; “Bankare smatramo društvenim *štetočinama*”; “*Uhljebi i svete krave male su ribice* u odnosu na bankare”; “Sve se svodi na jednu riječ, *besparicu*”; “Banke su *uvaljivale* takve kredite”; “Cijeli *prokleti* sustav je pogrešan”; “Živi zid će se zalagati da *izvise* oni koji su narod doveli u ovu poziciju”; “Saborske klupe *zjape* prazne”; “Mi nismo tu da narodu *sišemo* krv”; “S njima ići u koaliciju je kao s *vragom tikve saditi*”. U jednoj rečenici Ivan Vilibor Sinčić govori o svom bliskom kontaktu i prisnosti s ljudima te se prikazuje veoma pristupačnim: "Osobno sam napravio ulje od konoplje i obitelj kojoj sam je poklonio je zadovoljna i želi još." On se time razlikuje od ostalih političara s kojima se ljudi teško identificiraju pa samim time i teže komuniciraju. Za razliku od njih, komunikacija sa Sinčićem je mnogo lakša, on ljudima uistinu pomaže praveći domaće ulje od konoplje i na taj način također iskazuje bunt i svojevrstu unikatnost riskirajući uhićenje. Jer, prema onome što pronalazimo u njegovoj retorici, njemu je puno bitnija dobrobit ljudi i zalaganje za vlastite principe od potencijalnog uhićenja.

Predlaganje jednostavnih rješenja za kompleksne probleme također možemo pronaći u retorici Ivana Vilibora Sinčića. Primjer koji je ostvario najveći odjek u javnosti bio je prijedlog HNB-ovog tiskanja novca za 'javne potrebe'. Većina njegovih rješenja u analiziranim člancima svodila se na generalno spominjanje rješenja, bez ikakve konkretizacije, dok je one konkretne mjere prikazao da djeluju prilično jednostavno i lako ostvarivo. Čitajući njegove osvrte na političko i gospodarsko stanje stječe se dojam da je sve lako rješivo uz samo malo političke volje - prepreke se preskaču, a ciljevi ostvaruju. No, jednostavan jezik i direktni izrazi nisu dovoljni da bi se nekoga označilo populistom sve dok njegova rješenja i prijedlozi također nisu jednostavni - populistu inzistiraju na transparentnosti, izbjegavaju mistifikaciju te naglašavaju da su problemi 'običnih ljudi' lako rješivi (Canovan, 1999: 5-6).

Također, populistu inzistiraju i na direktnijem sudjelovanju ljudi u politici i direktnijim oblicima izražavanja njihove volje, i to uglavnom kroz referendume ("Ako treba, inicirat ću pokretanje neograničenog broja referenduma ako Vlada odbije sve prijedloge i zahtjeve za promjenama

određenih zakona"). Opća volja ljudi smatra se transparentnom i trenutačno dostupnom bilo kome tko ima volje oslušivati glas naroda (Abts i Rummens, 2007: 408). Živi zid bi tako organizirao referendume kad god je to potrebno kako bi dobivao konstantni uvid u mišljenje građana i tako omogućio da se njihova stvarna volja izvršava.

Vlastiti opis i opis Živog zida

Iako pozitivno intonirana retorika nije očekivanim značajnim dijelom bila usmjerena na ljude i narod, Ivan Vilibor Sinčić to je nadoknadio predstavljajući sebe i Živi zid. Načini na koji reprezentira sebe i Živi zid bili su raznoliki, no možemo ih podijeliti u tri glavne skupine: a) predstavljanje sebe u kontekstu s bankama, b) predstavljanje sebe kao suprotnost dugogodišnjim političkim elitama u Hrvatskoj te c) predstavljanje kroz pripisivanje poželjnih ljudskih osobina koje njeguje on kao osoba i Živi zid kao kolektiv.

U prvoj kategoriji retorika Ivana Vilibora Sinčića svodi se na "borbu za monetarni suverenitet, momentalnu obustavu deložacija, deblokadu računa i otpis dugova građana." Sukladno tome naglašava da Živi zid i je ovdje kako bi se "suprotstavio bankama i korumpiranoj oligarhiji", a on kao "mlad i slobodan čovjek ne ovisi ni o čijem lancu i novcu." Zemlji želi vratiti "monetarni suverenitet kako bi se oslobodili dužničkog ropstva i kako bi vratio sve što je ukradeno prošlim i sadašnjim generacijama."

Govoreći o sebi i Živom zidu prikazujući ih kao suprotnost etabliranim političkim elitama u Hrvatskoj, njegova retorika bazira se na potenciranju smjene stranačkih vojski, na približavanju narodu i distanciranju od lažnih elita ljevice i desnice koje su se otuđile od naroda, te prikazivanju sebe kao jedine istinske opozicije koja govori gdje je pravi uzrok problema i bavi se esencijalnim pitanjima, a ne dnevnim politikom. Živi zid je borac protiv sustava, iskrena i vjerodostojna opozicija sustavu kojeg predvode HDZ i SDP. "Mi smo jedina opozicija ovoj vlasti jer smo svi mladi i neokaljani politikom" (za razliku od onih kojima predstavljaju opoziciju). Iako se od ostalih stranaka razlikuju iskazivanjem bunta i neposluha, u samo dva slučaja Ivan Vilibor Sinčić spominje da je Živi zid na neki način revolucionarna stranka, i to samo zato što želi mijenjati sustav, te da su istinska reformska organizacija koja neće izdati interese birača. U odnosu na broj članaka to je mali broj izjava u kojima se daje naslutiti

revolucionarno djelovanje koje je bilo očekivano u nešto većoj mjeri s obzirom na njihovu aktivnost koju provode tijekom deložacija. Da njegov verbalni otpor političkim elitama ne bi ostao samo na tome, dokazao je i situacijom na saborskoj sjednici kada je upravo on činio zadnji potreban glas da bi se ostvario kvorum. Za vrijeme glasovanja u sabornici je ostao sjediti, ne uključivši se u glasovanje i direktno utječući na nemogućnost donošenja odluka. "Ako je vladajuća većina htjela provoditi glasovanje, trebala je dovesti svoje ljude. Ja nisam njihova većina niti ću bit." Možemo zaključiti kako se u svakoj mogućoj situaciji prikazuje kao suprotnost SDP-u i HDZ-u, kao jedina vjerodostojna i nekorumpirana opcija koja neće izdati i osiromašiti narod, u čemu mu uvelike pomažu osude HDZ-a kao zločinačke organizacije (iako je odluka bila ukinuta od strane Vrhovnog suda, radi se o sintagmi koja se već sada u kolektivnoj svijesti veže uz HDZ) te nedavne korupcijske eskapade pojedinih SPD-ovih članova. Kao i same deložacije i ovrhe koje su stvarni problem koji mu daje platformu za djelovanje, tako su i stvarne osude političkih činovnika iznimno bitne kao temelj na kojemu može graditi svoju retoriku. Mišljenja i razmišljanja o političarima kao korumpiranima i nepoštenima, samo zato što su članovi dvije najveće stranke koje samim time imaju i veće šanse za korupciju i nepotizam, ne bi bili dovoljni da na njima gradi anti-elitističku retoriku. Sudske presude u tome su uvelike pomogle pa tako Sinčić svoju retoriku ne gradi samo na klasičnoj populističkoj retorici gdje su 'svi drugi loši i nepošteni', već ju podupire i činjenicama. Svojevrsna politička kriza u Hrvatskoj, uz jaku gospodarsku krizu (prema Grbeši i Laliću (2015: 47) BDP je pao za 13%, a investicije su se smanjile za 40%), stvorili su odličan kontekst i okružje za nastanak Živog zida.

Pri opisivanju sebe i Živog zida, najvećim se dijelom bazirao na korištenju pozitivnih pridjeva i 'praznih izraza'. Tako kao uzor Živog zida predstavlja Gandhija zbog svojih masovnih i mirnih prosvjeda, čije je djelovanje slično onome Živog zida, bazirano na nenasilju, građanskom neposluhu i bojkotu sustava. Deklarira ih kao humanističku stranku mladih ljudi koji se zalažu za dobrobit naroda, bore se za ljude, nude poštenje i mladost, sposobnosti, vještine, nove ljude koji će ostvariti novu Hrvatsku. Spominje kako su u pitanju nezadovoljni i ogorčeni mladi ljudi koji pokušavaju naći rješenje za naše društvo, a u vrijeme sveopće krize nezadovoljstvo i ogorčenost su situacije s kojima se velika većina biračkog tijela može poistovjetiti i prepoznati sebe. "Mi trebamo biti primjer, moralna vertikala društva i ljudi bi se nama trebali ponositi. Dosljedni smo, birači prepoznaju da se uistinu borimo za njih i da nismo dio sustava koji ih ugnjetava na dnevnoj bazi." U odnosu na sve analizirane izjave, i one u kojima se dotiče političkih elita i

bankara, izjave u kojima identificira i opisuje sebe i Živi zid obiluju 'praznim izrazima'. Iako bi s obzirom na njegovu općenitu retoriku mogli očekivati i nešto žustrije opise, Sinčić naglašava u samo jednom slučaju da su rušilačka snaga, i to samo po tome što ruše monetarnu politiku. Ne predstavljaju se kao divlji revolucionari i anarhisti što bi kod dijela ljudi moglo stvoriti nelagodu pa samim time i zaziranje od Živog zida. Na ovaj način su spojili mirnodobske metode s željom za promjenama koju detektiraju kod većeg dijela stanovništva. U jednoj rečenici spominje se posao kojeg su pobjednici odradili u Domovinskom ratu (stvaranje slobodne i samostalne Hrvatske), a na Živom zidu je sada da taj posao dovrši. Kako se radi o samo jednoj izjavi, ona ne predstavlja nikakav značajan udio, ali je korisna u pozicioniranju Živog zida u hrvatski stranački korpus. Sebe je pak opisao u samo dvije rečenice: "Kad mogu pomoći ljudima, to me progoni da napravim. Ja sam slobodan čovjek, imam svoje stavove i ne namećem ih drugima." Još jednom možemo ustanoviti kako u svojoj retorici koristi kombinaciju miroljubivog karaktera sa željom da se ljudima pomogne, a situacija promijeni.

Učestalim spominjanjem mladosti i novih mladih ljudi koji čine većinu Živog zida apeliraju na mlađu populaciju, koja zbog gospodarske situacije trenutno jest ugrožena skupina, dok s druge strane inzistiranjem na temi ovrha i deložacija apeliraju na nešto starije koji u odnosu na mlade imaju vlasništvo pa i veću priliku da postanu ovršenicama te se nađu u neizvjesnoj stambenoj situaciji. Iskorištava trenutno nezadovoljstvo i razočarenje s postojećim dvije stranke koje se izmjenjuju na vlasti sve od samostalnosti i sebe skupa sa Živim zidom predstavlja jedinama koji mogu nešto novo ponuditi. Na nešto stariju populaciju ciljaju i spominjanjem domovinskog rata, no broj takvih članaka je nedovoljno značajan da bi privukao populaciju koja je tradicionalno sklona HDZ-u.

Ovrhe, Ovršni zakon i deložacije

Iako su se odabrani članci morali analizirati na način da se ustanovi radi li se uopće u slučaju Ivana Vilibora Sinčića o populizmu, pa se samim time većina ovog rada do sad koncentrirala na ljude, političku elitu i bankare, glavna tema koja zapravo prevladava u njegovoj retorici su deložacije uzrokovane ovrhama ("Doveli su nas na plave kuverte, koje su sve masovnije i na sve veće iznose, a što je još važnije – na sve veće odvjjetničke takse"). Ako populizam promatramo

na način kako ga definira Jansen, kao "oblik političke mobilizacije u okviru kojeg se nastoji mobilizirati marginalizirane sektore društva i od njih stvoriti političku snagu", onda se ovršna priča Ivana Vilibora Sinčića izvanredno uklapa u sve ono što odlikuje populizam (Šalaj, 2012: 26). S obzirom na to da ovrhe pogađaju one najsiromašnije i najugroženije, one koji su uglavnom društveno ugroženi i na mnoge druge načine, problemi s kojima se ti ljudi susreću u borbi protiv ovrha i deložacija izvrsna su platforma za njegovo iskazivanje dobročinstva, suosjećanja s ljudima, željom da se pomogne najugroženijima. Jer, u situaciji u kojoj društvo funkcionira na način da su građani stambeno zbrinuti i donekle financijski sigurni, populizam ne bi imao plodno tlo za razvitak. Opipljivog nezadovoljstva tada praktički nema, a ono je ipak ključno za razvoj populističkih stranaka - prema Šalaju, kontekstualni razlozi koji uzrokuju pojavu populizma su ekonomske i političke krize koje se javljaju u određenim društvima, a mogu stvoriti plodno tlo za jačanje populizma (Šalaj, 2012: 30). U situaciji kada bi Hrvatska stvarnost bila takva, na kojim bi temeljima Ivan Vilibor Sinčić mogao graditi svoju retoriku? U ovakvoj situaciji velikog broja nezaposlenih, velikog broja mladih koji iseljavaju u potrazi za poslom, umirovljenika čije se mirovine često nađu na udaru zbog financijske nestabilnosti, oni i mnogi drugi ljudi idealni su potencijalni birači koji spas vide u onome koji napokon nudi nešto drukčije, makar ono u tom trenutku zvučalo kao utopija.

"Populizam strukturira društvenu i političku stvarnost dijeleći građane na homogenu skupinu običnih ljudi i etablirane elite, kreirajući 'nas i 'njih', a upravo to populizam čini atraktivnim ljudima koji su tom trenutku 'ranjivi'. Osobnu ranjivost i probleme depersonaliziraju prikazujući ih na način da je odgovornost odvojena od osobe, a trenutna životna situacija je posljedica opozicijskog odnosa između tih dvaju grupa. Kada su moji problemi prezentirani kao naši, moja odgovornost se umanjuje (Spruyt, Keppens, Droogenbroeck, 2016: 336-337).

Također, bitno je spomenuti kako su bitka za dom i sama stambena sigurnost teme koje bi mogle zainteresirati i one koji se nisu našli u situaciji deložacije, a svjesni su da se zbog ovakve političke i ekonomske situacije u tom problemu mogu naći bilo kada. Tako možemo reći da Ivan Vilibor Sinčić svoju retoriku donekle gradi i oko straha, straha onih koji su takvo što već doživjeli i ne žele ponoviti više nikada, i još veće većine onih koji bi se nesretnim spletom okolnosti u takvoj situaciji mogli naći veoma lako. Upravo zato, on im nudi rješenje, sigurnost

vlastitog doma, koje ipak prevladava i nadjačava sve možebitno razumsko koje kaže da neke od stavki iz izbornog programa nisu realne i lako ostvarive. Uz to, kao što je već opisano u poglavlju o referiranju na ljude, on ljude konstantno prikazuje žrtvama koje se nalaze u nerješivoj situaciji, i sebe zapravo prikazuje kao jedino rješenje za sve navedeno. Prema onome što govori, ljudi su nedovoljno moćni i jaki u odnosu na elitu, a partnera u borbi im pruža samo Živi zid koji se idealno uklopio u cijelu situaciju (i izgradio stranku oko toga) iskoristivši to što se ostale stranke nisu identificirale s građanima kroz taj problem. Tako je Živi zid postao svojevrsan sinonim za deložacije, a pročitati vijest o deložaciji bez spomena sveprisutnog Živog zida postalo je praktički nezamislivo.

ZAKLJUČAK

S obzirom na mali broj radova koji se bave proučavanjem pojavnih oblika populizma na hrvatskoj političkoj sceni, a i s obzirom na sve rastuću popularnost koju Živi zid uživa, ovaj rad je osim svog praktičnog doprinosa istraživanju populizma u Hrvatskoj, trebao odagnati sve sumnje vezane uz populistički karakter Živog zida. To sam smatrala iznimno bitnim i zbog pojave MOST-a, kao treće opcije koja je dobila iznenađujuće velik broj glasova i pokazuje određenu tendenciju glasača da se okreću od tradicionalne privrženosti HDZ-u i SDP-u. Prva stanica na tom putu vrlo često su upravo populističke stranke, čiji karakter i pozadina djelovanja nisu dovoljno dobro prikazani široj javnosti. Pridjev 'populistički' često je korišten u javnom diskursu, no vrlo često nepromišljeno, s ciljem diskreditiranja protivnika, bez znanja o pravom značenju tog pridjeva. Više čak teorijski nego praktično, htjela sam prvo sve zainteresirane za fenomen populizma upoznati s njegovim temeljnim karakteristikama jer pojavni oblici mogu uvelike varirati. Način na koji Ivan Vilibor Sinčić praktično iskazuje netrepeljivost i mržnju prema primjerice bankarskoj eliti, ne bi bili od velike pomoći pri prepoznavanju pojave desnog populizma u Hrvatskoj. Stoga držim da je uz upoznavanje s praktičnim primjerima, veoma bitan i teorijski dio koji daje uvid u raznolikost populizma kao fenomena, pa tako i olakšava njegovo buduće prepoznavanje.

U prvom, teorijskom dijelu, ključno je bilo prikazati mnoštvo definicija kojima se opisuje populizam i skrenuti pažnju na to da populizam i dalje nije lako odrediv fenomen. Razlike u

mišljenjima mogu se pronaći već po pogledu same štetnosti populizma za demokraciju, gdje jedna skupina znanstvenika smatra da je populizam opasna prijetnja za demokratske sustave, prijetnja koja sa sobom donosi tabloidizaciju politike i inzistiranje na jednostavnim rješenjima zamagljuje kompleksnost političkih izazova, dok manja skupina teoretičara smatra da je populizam zapravo najčišći oblik demokracije (Wolkenstein, 2015: 111). Negdje na sredini smjestila se skupina istraživača populizma koji smatraju da je njegova pojava znak da postoje problemi, pa i svojevrsna kriza demokratskog sustava u pojedinoj zemlji. Na taj način populizam potiče promjene pa njegovu ulogu možemo smatrati pozitivnom. Problem nastaje kada promjene i poboljšanje izostanu, i tada možemo govoriti o ugrožavanju demokracije populizmom. (Šalaj, 2012: 37) Dvojba postoji i u pogledu populizma kao političkog stila, te s druge strane populizma kao političke ideologije. Jedna grupa autora smatra da je populizam previše raznolik, uz nedostatak središnjih vrijednosti pa se tako na njega gleda kao na politički stil. Druga grupa pak smatra da je populizam moguće smatrati ideologijom jer neovisno o različitostima, postoje određene karakteristike koje dijele svi pokreti (Šalaj, 2012: 26-27). Iako postoje različite definicije populizma, sve su u suštini iste i naglašavaju antagonistički odnos između naroda i elita. Fokusrajući se upravo na to, analizirala sam retoriku Ivana Vilibora Sinčića kako bih mogla ustvrditi imamo li na trenutnoj političkoj sceni jaku lijevu populističku stranku i što takvu stranku odlikuje. Istraživanje sam započela s analizom referiranja na ljude, koje je količinski bilo značajnim dijelom prisutno u retorici Ivana Vilibora Sinčića, no nije bilo pozitivno intonirano u mjeri u kojoj sam očekivala. Njegova obraćanja ljudima gotovo su podjednako bila pozitivna i neutralna zbog čega možemo zaključiti da svoju retoriku najvećim dijelom ipak ne bazira na pozitivnom referiranju na ljude. Ni spomenuto pozitivno referiranje nije bilo pozitivno na način koji se možda očekuje od populista - u zanemarivom broju slučajeva ljude opisuje služeći se pozitivnim pridjevima, dok ih u gotovo svim situacijama opisuje kao nemoćne žrtve sustava koji ih je opljačkao.

Za razliku od 'običnih ljudi', kao jedne od dvije temeljne skupine ljudi koje određuju populizam, elite su u njegovoj retorici puno više zastupljene na način koji priliči populistima - negativno referiranje na političke elite čini bazu retorike Ivana Vilibora Sinčića. Također, referiranje na elite ne koristi uvijek samo kako bi ih negativno opisivao već ih koristi kao pomoć pri opisivanju sebe i Živog zida. Bilo bi puno teže opisati Živi zid i njegove navodne kvalitete, i tako ne iskoristiti trenutno nezadovoljstvo političkim elitama u Hrvatskoj, da sebe ne prikazuje u

kontekstu i kontrastu s njima. Tada njegove navodne pozitivne osobine dobivaju na vrijednosti i postaju još konkretnije.

Nakon toga analizirala sam korištenje 'praznih izraza', koje Ivan Vilibor Sinčić sudeći prema analiziranim člancima uvelike koristi. Najvećim ih dijelom upotrebljava kad opisuje sebe i Živi zid, koristeći pridjeve poput 'moralni', 'pošteni' i 'iskreni'.

Idući korak u analizi trebao je odrediti svojevrsnu pripadnost Živog zida lijevom ili desnom populizmu, što je posebice zanimljivo u vrijeme kada se zbog izbjegličke krize strahuje od jačanja desnih populističkih stranaka diljem Europe. Iako Živi zid iskazuje netrepeljivost prema Europskoj Uniji, glavni ugrožavajući faktor za njih su ipak bankarska elita i 'tajkuni' koje Sinčić, za razliku od Europske unije, spominje u gotovo svakom članku. Osim anti-elitizma koji je snažno prisutan, može se reći da je animozitet prema financijskoj eliti jednako jako izražen, ako ne i više. Ovrhe i deložacije, ali i sveukupna loša financijska situacija velikog broja stanovnika, korisne su u negativnoj kampanji protiv bankara koju Ivan Vilibor Sinčić vodi tijekom cijele godine, a ne samo za vrijeme službene izborne kampanje. Također, osim navedenih karakteristika koje čine samu srž populizma, možemo reći da se u izvjesnoj mjeri na ljude referira kao na kolektiv bez individualnih problema i preferenci, predlaže jednostavna rješenja za kompleksne probleme te kao i većina populista iskazuje naklonost prema direktnijim formama demokracije.

Zaključno možemo reći kako Živi zid, analizirajući retoriku Ivana Vilibora Sinčića, jest populistička stranka koja se zbog svog negativnog usmjerenja na financijsku elitu može smatrati lijevom populističkom strankom. No, predstojeći prijevremeni izbori i najavljena koalicija Živog zida biti će test vjerodostojnosti njihovih proklamiranih ideala i svojevrsne vjernosti populizmu kakvog prakticiraju jer, kako Beyme navodi, "rutinizacija populističkih pokreta počinje onda kada se oni približe vlasti" (Beyme, 2007: 15).

LITERATURA:

1. Abts, K., Rummens, S. (2007) Populism versus Democracy. *Political Studies*, 55(2), 405-424. Preuzeto s onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9248.2007.00657.x/abstract (06.06.2016.)
2. Aslanidis, P. (2015) Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective. *Political Studies*, 64(15), 88-104. Preuzeto s onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9248.12224/abstract (06.06.2016.)
3. Beyme, K. (2007). Suvremeni oblici predstavničke demokracije. *Anali Hrvatskog politološkog društva : časopis za politologiju*, 4(1), 7-26. Preuzeto s hrcak.srce.hr/29093 (07.08.2016.)
4. Canovan, M. (1999) Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies*, 47(1), 2–16. Preuzeto s onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9248.00184/abstract (06.06.2016.)
5. Finchelstein, F. (2014) Returning populism to history. *Constellations*, 21(4), 467-482. Preuzeto s onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-8675.12131/abstract (06.06.2016.)
6. Gerodimos, R. (2015) The Ideology of Far Left Populism in Greece: Blame, Victimhood and Revenge in the Discourse of Greek Anarchist. *Political Studies*, 63(3), 608-625. Preuzeto s psx.sagepub.com/content/63/3/608.abstract (06.06.2016.)
7. Grbeša, M. (2010) Privatisation of Politics in Croatia: Analysis of the 2003 and 2007 Parliamentary Elections. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 16 (2), 57-79. Preuzeto s hrcak.srce.hr/63940 (31.07.2016.)
8. Grbeša, M., Šalaj, B. (2016) Faces of Populism in Croatia. *Privatna poruka*. (25. travnja 2016.)
9. Gunter, B. (2000) *Media Research Methods*. SAGE Publications
10. Held, D. (1990) *Modeli demokracije*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Jacoby, L., Siminoff, L. (2008) *Empirical Methods for Bioethics*. Amsterdam: Elsevier JAI
12. Kasapović, M. (2010). Odlazak velikog populista i reforma Ustava. *Političke analize*, 1(1), 15-17. Preuzeto s hrcak.srce.hr/93715 (28.08.2016.)
13. Lalić, D., Grbeša, M. (2015) The 2014/2015 Croatian Presidential Election: Tight and Far-reaching Victory of the Political Right. *Contemporary Southeastern Europe*, 2(1), 45-

54. Preuzeto s suedosteuroopa.uni-graz.at/cse/en/lalic_grbesa (01.04.2016.)
14. Lamza Posavec, V. (2006) *Metode istraživanja u novinarstvu*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti
15. Matić, M. (2014) Ima li populizma u Hrvatskoj politici? Analiza političkog djelovanja Milana Bandića i Željka Keruma. *Polemos : časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, XVII(33-34), 167-181. Preuzeto s hrcak.srce.hr/135747 (15.06.2016.)
16. Milardović, A. (2004) *Populizam i globalizacija*. Zagreb: CPI.
17. Moffit, B., Tormey, S. (2014) Rethinking Populism: Politics, Mediatisation and Political Style. *Political Studies*, 62: 381–397 Preuzeto s onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9248.12032/abstract (07.06.2016.)
18. Rooduijn, M., Akkerman, T. (2015) Flank attacks: Populism and left-right radicalism in Western Europe. *Party Politics*, 1-12 Preuzeto s ppq.sagepub.com/content/early/2015/07/23/1354068815596514.abstract (07.06.2016.)
19. Schreier, M. (2014) *Qualitative Content Analysis in Practice*. Thousand Oaks: SAGE publications
20. Spruyt, B., Keppens, G., Droogenbroeck, F. (2016) Who Supports Populism and What attracts People to It? *Political Research Quarterly*, 69(2), 335-346. Preuzeto s prq.sagepub.com/content/early/2016/03/18/1065912916639138.abstract (06.06.2016.)
21. Šalaj, B. (2012) Suvremeni populizam. *Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju*, 9(1), 21-49. Preuzeto s hrcak.srce.hr/99797 (01.04.2016.)
22. Šalaj, B. (2013). Jesu li Hrvatski laburisti populist i je li populizam nužno loš?. *Političke analize*, 4(13), 17-22. Preuzeto s hrcak.srce.hr/142216 (28.08.2016.)
23. Wolkenstein, F. (2015) What can we hold against populism? *Philosophy and Social Criticism*, 41(2), 111-129. Preuzeto s psc.sagepub.com/content/41/2/111.abstract (07.06.2016.)
24. Zakošek, N. (2010). Zauzdani populizam: fenomen Milana Bandića. *Političke analize*, 1(1), 6-10. Preuzeto s hrcak.srce.hr/93713 (28.08.2016.)

IZVORI NA INTERNETU:

1. hr.wikipedia.org/wiki/Ivan_Vilibor_Sinčić (29.07.2016.)
2. zivizid.hr (13.06.2016.)

Prilog 1

POPULIZAM ŽIVOG ZIDA: ANALIZA RETORIKE IVANA VILIBORA SINČIĆA

Matrica

ID članka __

1. Upisati ime portala

2. Upisati datum objave članka

REFERIRANJE NA LJUDE

3. Kako se političar referira na ljude? (Kodiraju se izrazi poput građani, zajednica, hrvatsko društvo, glasači, javnost,... Ne kodiraju se izrazi kojim se referira na pojedine skupine u društvu, npr. umirovljenici)

0. Ne referira se

1. Pozitivno se referira

2. Negativno se referira

3. Neutralno se referira

ANTI-ELITIZAM

4. Kako se referira na političke elite? (Kodiraju se izrazi kada se referira na političare ili politiku kao kolektiv, ili pak na pojedine političare i stranke koji predstavljaju elite)

0. Ne spominje ih

1. Pozitivno se referira

2. Negativno se referira

3. Neutralno se referira

'OPASNI DRUGI'

5. Spominje li 'opasne druge'?

1. Da

2. Ne

6. Identificira li ekonomske elite kao 'opasne druge'?

1. Da

2. Ne

7. Identificira li manjine kao 'opasne druge'?

1. Da

2. Ne

8. Definira li Europsku uniju i njezine institucije kao 'opasne druge'?

1. Da

2. Ne

PRAZNI IZRAZI

9. Koristi li 'prazne izraze'? (Pravda, moral, promjene, jednakost, sloboda, solidarnost,...)

1. Da

2. Ne

Sažetak

S obzirom na jačanje hrvatskih populističkih stranaka u vremenu od posljednjih predsjedničkih izbora, ovaj rad analizira retoriku Ivana Vilibora Sinčića kao predsjednika Živog zida, ali i kao trenutno najočitijeg predstavnika lijevog populizma u Hrvatskoj. Analiza sadržaja, kojom sam se koristila pri utvrđivanju populističkih elemenata u retorici Ivana Vilibora Sinčića, ukazala je na dominaciju anti-elitističke retorike, učestalo korištenje ‘praznih izraza’ te izrazito jaku netrepeljivost prema financijskim elitama općenito. Dobiveni rezultati pokazuju da se Ivan Vilibor Sinčić populističkom retorikom ne služi samo u svrhu pridobivanja širih masa, što je karakteristično za mnoge *mainstream* političare za vrijeme izbornih kampanja, već populizam implementira kao ideologiju i svjetonazorski temelj njegove stranke. Korumpirane političke elite i bankarska nadklasa tako su glavni protivnici Živog zida i svih potlačenih i opljačkanih građana koji su takvima postali upravo radi njihove pohlepe. Živi zid je u takvoj situaciji preuzeo mesijansku ulogu spasitelja naroda koji se jedini bori protiv onoga što nagriza društvo zadnjih 20-ak godina.

Ključne riječi: populizam, populizam u Hrvatskoj, Živi zid, Ivan Vilibor Sinčić